

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за лютий 2023 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, КОЛЕГІЇ СУДДІВ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА У ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	13
I. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	13
1. Форми закінчення досудового розслідування	13
1.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи	13
1.1.1. Поняття «злочин проти життя та здоров'я особи» (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК) охоплює склади злочинів, у яких основним або додатковим об'єктом є життя та здоров'я особи. Вирішуючи питання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, необхідно виходити з фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення, інкримінованого особі, і враховувати тяжкість злочину, об'єктом якого (основним або додатковим) є життя та здоров'я особи	13
Для застосування п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК тяжкий або особливо тяжкий злочин, додатковим об'єктом якого є життя та здоров'я особи, охоплюється поняттям «тяжкий чи особливо тяжкий злочин проти життя та здоров'я особи»	15
Неприйняття до розгляду судом першої інстанції під час підготовчого судового засідання заперечень на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, що висловлені учасником кримінального провадження, та ненадання відповідей на доводи такого заперечення суперечать ч. 3 ст. 309 КПК	15
2. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру	19
2.1. Відкриття матеріалів іншій стороні	19
2.1.1. Якщо сторона обвинувачення повідомила сторону захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до його матеріалів шляхом направлення відповідного письмового повідомлення в останній день строку досудового розслідування, визначеного ч. 3 ст. 219 КПК, то останнім днем звернення до суду з обвинувальним актом (днем закінчення досудового розслідування) є день, коли сторона захисту реалізувала своє право на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 290 КПК	19
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	22
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	

УКРАЇНИ	22
1. Призначення покарання	22
1.1. Загальні засади призначення покарання	22
1.1.1. Якщо додаткове покарання передбачається в санкції статті Особливої частини КК як обов'язкове, то суд може його не призначити лише за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 69 КК	22
Оскільки у санкції ч. 3 ст. 286 КК передбачається призначення обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років, то суд зобов'язаний призначити засудженому це додаткове покарання, якщо відсутні підстави для призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом	22
1.2. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом	23
1.2.1. Вирішуючи питання про можливість призначення засудженому покарання із застосуванням ст. 69 КК, суд повинен урахувати, що обставини (сукупність обставин), які пом'якшують покарання, повинні бути не лише формальними, а мають стосуватися конкретних ознак складу кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується засуджений, а також обставин його вчинення, безпосередньо впливаючи на суспільну небезпеку кримінального правопорушення, та/або особи, яка його вчинила (зокрема, ролі особи у вчиненні кримінального правопорушення, її поведінки під час виконання об'єктивної сторони, мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення)	23
Якщо засуджений у співучасті з іншими особами, які були озброєні вогнепальною зброєю, вчинив розбій із проникненням у житло, безпосередньо не застосовував насильство до потерпілих, то це характеризує ступінь його участі у вчиненні розбою, однак не може враховуватися як обставина, що пом'якшує покарання, під час вирішення питання про можливість застосування ст. КК	23
2. Звільнення від покарання та його відбування	25
2.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням	25
2.1.1. Якщо особа під час іспитового строку вчинила злочин, передбачений ст. 259 «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» КК, то призначення їй реального відбування покарання за вчинення цього злочину та незастосування ст. 75 КК відповідає як вимогам закону України про кримінальну відповідальність, так і судовій практиці	25
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	26
3. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	26
3.1. Умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи	

релігійної нетерпимості (п. 14 ч. 2 ст. 115 КК)	26
3.1.1. Здійснюючи перекваліфікацію дій обвинуваченого з п. 14 ч. 2 ст. 115 на ч. 1 ст. 115 КК, суди першої та апеляційної інстанцій, які виходили з того, що в діях обвинуваченого, який вчинив убивство потерпілого, відсутній мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості, не взяли до уваги, що обвинувачений прагнув продемонструвати людську неповноцінність потерпілого через його належність до конкретної національності та внаслідок цього виявив своє упереджене ставлення до нього, поєднане з національною нетерпимістю. Апеляційний суд під час нового судового розгляду повинен, зокрема, врахувати, що вбивство супроводжувалося відкритим приниженням та образами потерпілого саме як особи іншої національності та носило демонстративний характер	26
3.2. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК)	28
3.2.1. Для доведення систематичності як ознаки складу домашнього насильства (ст. 126-1 КК) важливими є сам факт і обставини вчинення окремих його епізодів. Правові наслідки, які настали чи не настали для кривдника за цими окремими епізодами, а також час, коли такі наслідки настали, не є обставинами, які можуть впливати на доведеність цих епізодів	28
Домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні. Серед іншого, суд може взяти до уваги адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду в справі про адміністративне правопорушення, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами	28
Висновок апеляційного суду про віктимну поведінку потерпілої, спрямовану на конфлікт із засудженим, що викликала невдоволення засудженого і конфлікти з ним, суперечить меті ст. 126-1 КК, яка полягає в захисті жертви домашнього насильства і запобіганні його ескалації. Суд апеляційної інстанції повинен узяти до уваги вимоги законів у сфері запобігання домашнього насильства і зробити висновок щодо правомірності намагань засудженого контролювати приватне життя потерпілої, використовуючи економічні важелі у вигляді можливості її проживання у квартирі	28
4. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	30
4.1. Службове підроблення (ст. 366 КК)	30
4.1.1. Рапорт командира дорожньо-патрульної служби, в якому зафіксовано порушення водіями Правил дорожнього руху, що було покладено в основну протоколу про адміністративне правопорушення, скерованого до суду для прийняття рішення, є офіційним документом і предметом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК	30

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	33
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	33
1. Засади кримінального провадження	33
1.1. Забезпечення права на захист	33
1.1.1. Адвокат може поєднувати функції захисту обвинуваченого та представництва цивільного відповідача, крім випадків, коли захисник або представник брали участь у цьому ж кримінальному провадженні як цивільний позивач чи цивільний відповідач	33
Одночасна участь у кримінальному провадженні адвоката як захисника обвинуваченого та як представника цивільного відповідача не є порушенням права на захист і не викликає конфлікту інтересів, якщо обвинувачений не є цивільним відповідачем, з огляду на різний інтерес та мету цих суб'єктів у кримінальному провадженні, а також відсутність заперечень учасників кримінального провадження проти такого представництва	33
1.1.2. Якщо захисника засудженого, з яким останній уклав договір про надання правової допомоги, було мобілізовано до лав Збройних Сил України, то це не є підставою для зупинення судового провадження на підставі ст. 335 КПК. Апеляційний суд не порушив право на захист засудженого у разі призначення захисника із центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо участь захисника під час апеляційного розгляду визнана обов'язковою, суд роз'яснив засудженому його право укласти договір про надання правової допомоги з іншим захисником, однак засуджений цим правом не скористався	35
2. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	36
2.1. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому	36
2.1.1. Відшкодування моральної шкоди членам сімей військовослужбовців, які загинули під час проведення антитерористичної операції, відбувається в порядку, передбаченому Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а не в порядку, визначеному Законом України «Про боротьбу з тероризмом». В Україні відсутній закон про визначення порядку та умов відшкодування державою моральної шкоди внаслідок злочину в разі засудження осіб у порядку спеціального судового провадження (in absentia) та в разі, коли ці особи перебувають поза межами території, яка підконтрольна Україні	36
Моральна шкода, заподіяна членам сімей військовослужбовців, які загинули під час проведення антитерористичної операції внаслідок вчинення обвинуваченими злочину, передбаченого ст. 258	

«Терористичний акт» КК, підлягає відшкодуванню з обвинувачених у разі, якщо суд установив наявність причинного зв'язку між протиправними діями обвинувачених і шкодою, заподіяною потерпілим у зв'язку із загибеллю їхніх рідних та близьких, вину цивільних відповідачів у заподіянні цієї шкоди	36
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	39
3. Загальні положення досудового розслідування	39
3.1. Підслідність	39
3.1.1. Апеляційний суд, переглядаючи виділене кримінальне провадження за ч. 2 ст. 307 КК, повинен звернути увагу на порушення правил підслідності, що виникає під час передачі кримінального провадження для розслідування слідчому підрозділу Служби безпеки України, а не Державному бюро розслідувань, якщо дії особи кваліфіковано як співучасть у вчиненні цього кримінального правопорушення з працівником правоохоронного органу, а на момент виділення цього провадження Державне бюро розслідувань вже здійснювало функцію досудового розслідування	39
Якщо на момент виділення вказаного кримінального провадження не було підтверджено вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, у співучасті з працівником правоохоронного органу, то це провадження має бути передане за підслідністю слідчим органам Національної поліції України	39
4. Слідчі (розшукові) дії	41
4.1. Пред'явлення особи для впізнання	41
4.1.1. КПК не визначає конкретного порядку отримання органом досудового розслідування фотознімків, за якими буде проводитися впізнання особи, а також не передбачає необхідності відображення у протоколі слідчої дії даних про походження таких фотознімків. Відсутність цієї інформації у протоколі не є порушенням кримінального процесуального закону	41
4.2. Слідчий експеримент	42
4.2.1. Слідчий експеримент не обов'язково повинен проводитися на місці події злочину. Якщо слідчий експеримент було проведено у бюро судово-медичної експертизи за участю підозрюваних з метою відтворення механізму, характеру та способу спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, що можливо відтворити, не прив'язуючись до місця скоєння злочину, то результати, отримані в результаті проведення цієї слідчої дії, є допустимим доказом	42
Зміна засудженим у судовому засіданні показань не є підставою для визнання протоколу слідчого експерименту недопустимим доказом	42
Відсутність у протоколі слідчого експерименту даних про марку та технічні характеристики фотоапарата, який використовувався під час	

проведення цієї слідчої дії, не ставить під сумнів допустимість цього протоколу, якщо фотоапарат використовувався для простого фотографування дій, що демонструвалися засудженими, і для наступного складання фототаблиць до протоколів	42
4.3. Підстави проведення експертизи	45
4.3.1. Проведення експертизи з метою встановлення того, чи перебувала особа на момент вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння, не є обов'язковим. Перебування особи у стані сп'яніння може бути підтверджено, зокрема, такими медичними документами, як акт судово-медичного дослідження, довідка, видана медичною установою тощо	45
Під час складання акта судово-медичного дослідження, яким підтверджується факт перебування особи на момент вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння, на відміну від висновку експерта, не вимагається попередження експерта, який проводив дослідження, про кримінальну відповідальність за складання завідомо неправдивого акта дослідження та за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків	45
4.4. Отримання зразків для експертизи	46
4.4.1. Зразки, отримані для експертизи, не є самостійними доказами у кримінальній справі та самі собою не встановлюють обставин, що входять до предмета доказування. Такі зразки несуть у собі інформацію, що має доказове значення, та є матеріалами для отримання нового або перевірки вже наявного доказу. Отримання зразків для експертизи повинно здійснюватися з дотриманням таких вимог, як забезпечення прав і свобод людини; одержання зразків належною особою в передбаченому порядку; забезпечення безсумнівності походження зразків від конкретного об'єкта, їх достовірності; правильне документування ходу і результатів слідчої дії	46
Після отримання зразків для експертизи складається протокол, у якому обов'язково мають бути зазначені такі відомості: який саме зразок вилучено (його точну назву, характеристику та кількість); у кого він отриманий (у підозрюваного, обвинуваченого, свідка чи потерпілого); в який матеріал або ємність він упакований (поміщений) і яким чином посвідчена його ідентичність; де він буде зберігатися; зауваження, які надійшли від учасників під час проведення цієї слідчої дії	46
5. Негласні слідчі (розшукові) дії	48
5.1. Заборона провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину з метою його подальшого викриття	48
5.1.1. Розрив у часі між внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та безпосереднім одержанням неправомірної вигоди не може сам собою свідчити про те, що йдеться про провокацію злочину, оскільки орган досудового розслідування не може чітко	

спрогнозувати конкретну дату вчинення злочину. Його завдання – лише фіксація такої протиправної діяльності, яка інколи відбувається тривалий проміжок часу через специфіку вчинюваного злочину	48
6. Форми закінчення досудового розслідування	49
6.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи	49
6.1.1. Закриття місцевим судом кримінального провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК (у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності), з урахуванням того, що на момент прийняття рішення закінчився законодавчо встановлений строк притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення цих кримінальних правопорушень, а особу, яка вчинила ці кримінальні правопорушення, не було встановлено, порушує вимоги кримінального процесуального законодавства	49
6.1.2. Підставою для повернення судом обвинувального акта прокурору, у тому числі у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, який направлено до суду до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», є невідповідність процедури внесення цього обвинувального акта в тому порядку, що передбачений законом	51
Якщо перший обвинувальний акт про вчинення особою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, було направлено до суду до моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», однак цей акт було повернуто після набрання чинності цим Законом у зв'язку зі зміною форми досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні, то фактичне відновлення стороною обвинувачення досудового розслідування у кримінальному провадженні про вчинення кримінального проступку не відповідає вимогам кримінального процесуального законодавства	51
7. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування	53
7.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування	53
7.1.1. Слідчий суддя за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування не може постановити ухвалу про зобов'язання слідчого, дізнавача чи прокурора прийняти процесуальне рішення (п. 3 ч. 2 ст. 307 КПК)	53
У разі оскарження процесуальної дії або її нездійснення слідчий суддя має повноваження зобов'язати припинити таку дію або її здійснити, однак не має повноважень скасувати процесуальну дію, що вже	

відбулася. У разі оскарження процесуального рішення слідчий суддя може його скасувати, однак він не має права зобов'язати прийняти процесуальне рішення. Слідчий суддя, який зобов'язав слідчого, дізнавача чи прокурора прийняти конкретне процесуальне рішення, втручається у сферу повноважень цих осіб і фактично бере участь у діяльності сторони обвинувачення всупереч своїй ролі в провадженні (ч. 3 ст. 22 КПК)	53
Ухвала слідчого судді, якою зобов'язано прокурора прийняти постанову про закриття кримінального провадження щодо обвинуваченого на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, вважається такою, що прийнята поза межами повноважень слідчого судді (ст. 307 КПК), та підлягає оскарженню в апеляційному порядку	53
7.1.2. Ухвала слідчого судді про покладення на підозрюваного обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, у рамках раніше обраного стосовно нього запобіжного заходу у вигляді застави не підлягає апеляційному оскарженню	54
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	57
8. Межі судового розгляду	57
8.1. Висунення додаткового обвинувачення, початок провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду	57
8.1.1. Прокурор має право звернутися до суду із вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням, якщо під час судового розгляду стане відомо про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, обвинувачення щодо якого не висувалося, і яке тісно зв'язане з первісним обвинуваченням, а їх окремий розгляд вбачається неможливим. Якщо суд ухвалить рішення про задоволення такого клопотання, то судовий розгляд слід відкласти на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення. Після закінчення строку, встановленого судом, судові провадження повинно розпочатися з підготовчого судового засідання	57
9. Процедура судового розгляду	58
9.1. Допит свідка	58
9.1.1. Якщо особа, яку допитують під час судового розгляду, відхиляється від обставин, що мають значення для кримінального провадження, то сторона, яка здійснює допит, або суд можуть поставити їй уточнюючі запитання. Сторона, яка здійснює допит, а також головуючий (суддя судової колегії) мають право ставити уточнюючі запитання після допиту особи	58
10. Судові рішення	59
10.1. Проголошення судового рішення	59
10.1.1. Якщо після виходу з нарадчої кімнати суд почав проголошувати	

вирок, однак під час проголошення перервався відеоконференцзв'язок з однією зі сторін чи з одним із учасників кримінального провадження з причин, що не залежали від суду, то продовження судом проголошувати вирок не є порушенням вимог кримінального процесуального законодавства	59
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	60
11. Провадження в суді апеляційної інстанції	60
11.1. Поновлення строку на апеляційне оскарження	60
11.1.1. Якщо в судовому засіданні під час оголошення резолютивної частини рішення була присутня сторона захисту, однак у день проголошення повного тексту цього рішення ця сторона не з'явилася, не будучи позбавленою можливості отримати судове рішення після проголошення його повного тексту в порядку ч. 6 ст. 376 КПК, то суд не зобов'язаний направляти стороні захисту копію судового рішення в порядку ч. 7 ст. 376 КПК	60
11.2. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова у відкритті провадження	62
11.2.1. Постановлення суддею апеляційного суду, який розглядав справу на підставі розпорядження Голови Верховного Суду про зміну територіальної підсудності в умовах воєнного стану, ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження, судовий розгляд якого здійснювався в порядку ч. 3 ст. 349 КПК, а апелянт оскаржував фактичні обставини справи після того, як попередній суд до зміни підсудності відкрив апеляційне провадження, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону	62
Питання про відкриття чи відмову у відкритті провадження вирішується суддею одноособово без проведення судового засідання та повідомлення сторін про розгляд цього питання	62
11.3. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги	63
11.3.1. Апеляційний суд за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції має право вчинити лише одну з дій, передбачену ч. 1 ст. 407 КПК. Ухвалення апеляційним судом за результатами розгляду одного обвинувального вироку двох рішень, одним із яких скасовано вирок суду першої інстанції, а другим – залишено його без зміни, не відповідає вимогам кримінального процесуального закону	63
11.4. Судові рішення суду апеляційної інстанції	65
11.4.1. Питання, що впливають із розгляду справи, у тому числі й щодо зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання, мають вирішуватися апеляційним судом при постановленні ухвали. Прийняття апеляційним судом двох ухвал про зарахування різних періодів	

попереднього ув'язнення у строк відбування покарання у виді позбавлення волі не відповідає вимогам КПК	65
V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	66
12. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру	66
12.1. Судовий розгляд	66
12.1.1. Судовий розгляд клопотання сторони обвинувачення про застосування до особи примусових заходів медичного характеру лише на підставі позиції законного представника та захисника особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, які не заперечували фактичні обставини й погодилися з недоцільністю їх повного дослідження, є фактичним розглядом цього клопотання у спрощеному порядку, що може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закон	66

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АТО	антитерористична операція на сході України
ВП	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ВСУ	Верховний Суд України
ДБР	Державне бюро розслідувань
	дорожньо-патрульна служба Державної автомобільної інспекції
ДПС ДАІ	Міністерства внутрішніх справ України
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗСУ	Збройні Сили України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
НП	Національна поліція України
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі
ОП	Верховного Суду
ПДР	Правила дорожнього руху
СБУ	Служба безпеки України
СІЗО	слідчий ізолятор
ТОВ	товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК	Цивільний кодекс України

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, КОЛЕГІЇ СУДДІВ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА У ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

І. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Форми закінчення досудового розслідування

1.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи

1.1.1. Поняття «злочин проти життя та здоров'я особи» (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК) охоплює склади злочинів, у яких основним або додатковим об'єктом є життя та здоров'я особи. Вирішуючи питання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, необхідно виходити з фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення, інкримінованого особі, і враховувати тяжкість злочину, об'єктом якого (основним або додатковим) є життя та здоров'я особи.

Для застосування п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК тяжкий або особливо тяжкий злочин, додатковим об'єктом якого є життя та здоров'я особи, охоплюється поняттям «тяжкий чи особливо тяжкий злочин проти життя та здоров'я особи».

Неприйняття до розгляду судом першої інстанції під час підготовчого судового засідання заперечень на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, що висловлені учасником кримінального провадження, та ненадання відповідей на доводи такого заперечення суперечать ч. 3 ст. 309 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК за обвинуваченням ОСОБА_13 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 162; ч. 2 ст. 189; ч. 1 ст. 357 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційних скаргах прокурор та потерпілі вважають, що приймаючи рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, суд не взяв до уваги, що ухвалу слідчого судді, якою скасовано постанову про зупинення досудового розслідування щодо ОСОБА_13, прийнято з істотним порушенням вимог КПК. При цьому зазначає, що саме невиконання ОСОБА_13 обов'язків, передбачених ч. 7 ст. 42 КПК, призвело до оголошення його в розшук, зупинення досудового розслідування і виділення матеріалів в окреме кримінальне провадження. Крім того, вважає, що об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, є не лише власність, а й життя та здоров'я особи, а об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення повністю охоплює склад злочину за ст. 129 КК.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП: необхідність відступити від висновку про застосування норми права у подібних правовідносинах, а саме чи підлягає закриттю кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, якщо особа обвинувачується у вчиненні тяжкого злочину, передбаченого статтями інших розділів Особливої частини КК (окрім розд. II цього Кодексу), додатковим безпосереднім об'єктом якого життя та здоров'я особи.

Позиція ОП: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ОП: ОП вважає, що постановлення ухвали про закриття кримінального провадження щодо ОСОБА_13 на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК без перевірки доводів заперечення прокурора на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, є необґрунтованим.

Щодо правозастосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, якщо особа обвинувачується у вчиненні тяжкого злочину, життя та здоров'я особи в якому є додатковим об'єктом посягання.

Пункт 10 ч. 1 ст. 284 КПК у частині вживання поняття «злочину проти життя та здоров'я особи» не містить прямої відсилки до конкретних норм іншого нормативно-правового акта, на відміну, до прикладу, від положення п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, котре прямо відсилає до норм ст. 212 КК та підрозд. 92 розд. XX «Перехідні положення» КПК.

Всі склади кримінальних правопорушень за характером їх структури поділяються на прості та складні (ускладнені). До простих складів зазвичай належать ті, що містять ознаки одного суспільно небезпечного діяння, що посягає на один об'єкт. Такими прикладами простих складів є більшість кримінальних правопорушень, передбачених розд. II Особливої частини КК.

У той же час одним із видів складного (ускладненого) кримінального правопорушення, є склад, законодавча конструкція якого передбачає наявність двох і більше (обов'язкових чи факультативних) об'єктів посягання, один із яких є основним, а інший(і) – додатковим(и) в складі поліоб'єктного кримінального правопорушення. Виходячи з основного об'єкта, як відомо, здійснена класифікація усіх кримінальних правопорушень (із їх структуризацією) у відповідних розділах Особливої частини КК та диференціація кримінальної відповідальності. Проте додатковий об'єкт також відіграє істотне значення для правозастосування.

Наявність у складі кримінального правопорушення додаткового об'єкта свідчить про те, що в такому складі цим суспільним відносинам поряд з основним об'єктом заповідується (може заповідуватися), чи створюється (може створюватися) реальна загроза заповідання шкоди. Прикладами кримінальних правопорушень із двома (і більше) об'єктами посягання є так звана категорія злочинів корисливо-насильницького характеру, що охоплює розбій, поєднані з насильством грабїж і вимагання.

Додатковим об'єктом є цінності, які підлягають одночасному захисту разом з основним об'єктом кримінально-правової охорони. Це такі цінності, яким завдається (може завдаватися) шкода від кримінального правопорушення одночасно з основним об'єктом посягання, що через типове поєднання із характером кримінально-караного діяння та з огляду на передбачені законом спосіб його вчинення, застосовані знаряддя, обстановку й інші ознаки, зумовлює застосування законодавцем особливого підходу до побудови відповідного складу кримінального правопорушення.

Такі цінності як життя і здоров'я можуть бути основним об'єктом для ряду кримінальних правопорушень, передбачених розд. II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» Особливої частини КК, але водночас утворювати додатковий об'єкт кримінальних правопорушень з інших розділів КК, включаючи вимагання.

А тому правильним буде визначення закріпленого в п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК поняття «злочину проти життя та здоров'я особи», виходячи з інкримінованих фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення, а саме з огляду на те, чи виступають об'єктом цього злочину життя та здоров'я особи.

Таким чином, ураховуючи формулювання, використане законодавцем, а саме «злочин проти життя та здоров'я особи» у вказаній вище процесуальній нормі охоплює своїм змістом не лише злочини, передбачені в розд. II Особливої частини КК, а й інші склади злочинів, у яких додатковим об'єктом посягання є життя та здоров'я особи.

Правильність такого розуміння припису п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК ґрунтується й на тому, що ця норма права, як уже зазначалось, не містить прямої відсилки до розд. II Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи».

Також для правильного застосування норми п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК обов'язково має враховуватись, з огляду на положення ст. 12 КК, й тяжкість відповідного злочину з об'єктом посягання (основним або додатковим) на життя та здоров'я особи.

При цьому, з огляду на те, що комплексне поєднання декількох об'єктів посягання надає кримінальному правопорушенню окремої якості, визначення тяжкості злочину має стосуватися діяння загалом як такого, що містить складний (ускладнений) склад кримінального правопорушення.

А тому, якщо з огляду на приписи ст. 12 КК та санкцію відповідної кримінально-правової норми злочин із додатковим об'єктом посягання у виді життя та здоров'я особи є тяжким чи особливо тяжким, то він для застосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК охоплюється поняттям «тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

За ч. 1 ст. 189 КК вимагання – це вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього

майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Однією з кваліфікуючих ознак цього кримінального правопорушення є вчинення вимагання з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 189 КК).

Отже, під час вимагання основним безпосереднім об'єктом є власність, проте під час його вчинення може завдатися шкода або створюватися загроза й іншим цінностям, у тому числі й життю та здоров'ю особи.

Якщо винна особа при вимаганні погрожувала потерпілому заподіяти смерть або тяжке тілесне ушкодження і потерпілий сприймав таку погрозу як реальну, то її дії (за відсутності інших кваліфікуючих ознак) належить кваліфікувати за ч. 2 ст. 189 КК. При цьому погроза вчинити вбивство, висловлена під час вимагання, повністю охоплюється диспозицією ч. 2 ст. 189 КК і додаткової кваліфікації за ст. 129 КК не потребує.

З огляду на те, що додатковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК за кваліфікуючою ознакою «вчинення вимагання з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень», є життя та здоров'я особи і відповідно до ст. 12 КК цей злочин віднесено до категорії тяжких, у контексті застосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК зазначене кримінальне правопорушення охоплюється поняттям «тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

Щодо доводів касаційних скарг прокурора і потерпілих.

Із матеріалів кримінального провадження вбачається, що 24.04.2020 ОСОБА_13 було повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 162; ч. 2 ст. 189; ч. 1 ст. 357 КК.

Постановою прокурора від 17.07.2020 з кримінального провадження виділено матеріали щодо кримінальних правопорушень, вчинених ОСОБА_13 в окреме кримінальне провадження.

Постановою слідчого від 17.06.2020 зупинено досудове розслідування у зв'язку з оголошенням підозрюваного ОСОБА_13 у розшук.

Ухвалою слідчого судді місцевого суду від 30.06.2020 зазначену постанову слідчого про зупинення досудового розслідування скасовано.

10.07.2020 слідчим було повідомлено стороні захисту про завершення досудового розслідування, в подальшому надано доступ до матеріалів кримінального провадження, а 21.07.2020 обвинувальний акт затверджено прокурором і 22.07.2020 направлено його до суду.

У підготовчому судовому засіданні місцевий суд задовольнив клопотання сторони захисту і кримінальне провадження за обвинуваченням ОСОБА_13 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 189, ч. 1 ст. 357 КК, закрит на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

При цьому суд встановив, що після повідомлення ОСОБА_13 24.04.2020 про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 162;

ч. 2 ст. 189, ч. 1 ст. 357 КК, які не належать до тяжких чи особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи, і до повідомлення про завершення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом з додатками закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК, а саме – два місяці.

З таким рішенням погодився апеляційний суд, який зазначив, що у п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК передбачено неможливість закриття кримінального провадження тільки у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи, натомість, враховуючи об'єктивну сторону злочину, ч. 2 ст. 189 КК належить до тяжких злочинів проти власності.

Водночас суди дійшли висновку, що під час підготовчого судового засідання прокурором не було надано обґрунтованого та належного заперечення з наданням відповідних доказів на ухвалу слідчого судді від 30.06.2020 про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, а незгода, висловлена ним в судовому засіданні, не приймається як заперечення, яке подано згідно з вимогами чинного законодавства.

Як убачається з даних журналу та аудіозаписів судових засідань, під час підготовчого провадження в суді прокурор наводив доводи, в яких зазначав про відсутність підстав для закриття кримінального провадження і про незаконність та необґрунтованість ухвали слідчого судді від 30.06.2020, зокрема, посилаючись на те, що слідчого та прокурора не було викликано для участі в розгляді скарги підозрюваного ОСОБА_13 на постанову слідчого про зупинення досудового розслідування.

Також прокурор зауважував, що постанова слідчого про зупинення досудового розслідування від 17.06.2020 є законною, прийнятою в зв'язку з тим, що ОСОБА_13 переховувався від органу досудового розслідування та суду. Вказував, що з 15.05.2020 по 16.06.2020 підозрюваний ОСОБА_13 неодноразово викликався повістками до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання йому запобіжного заходу та слідчого, але не з'явився жодного разу. На обґрунтування наведеного прокурор подав до суду копію ухвали слідчого судді місцевого суду від 11.06.2020 про здійснення примусового приводу підозрюваного ОСОБА_13 у судове засідання для розгляду клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу.

Крім того, прокурор посилався й на те, що надані захисниками довідки про знаходження ОСОБА_13 на стаціонарному лікуванні у медичних закладах увесь період переховування останнього від органу досудового розслідування та суду не охоплюють.

Однак, приймаючи рішення про закриття кримінального провадження за обвинуваченням ОСОБА_13, суд першої інстанції належно не перевірів заперечення прокурора і не звернув уваги, що положення ч. 3 ст. 309 КПК не визначають форми подання самого заперечення, на відміну, до прикладу, від вимог ст. 431 КПК, якою передбачено право осіб, зазначених у ст. 425 цього

Кодексу, подати до суду касаційної інстанції заперечення на касаційну скаргу лише в письмовій формі.

А тому неприйняття судом першої інстанції до розгляду під час підготовчого судового засідання висловлених в усній формі заперечень прокурора на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування та ненадання відповідей на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК.

Крім того, ОП визнає необґрунтованими й висновки судів першої та апеляційної інстанцій про те, що повідомлення ОСОБА_13 про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, не відноситься до винятку, зазначеного у п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Так, за змістом обвинувального акта ОСОБА_13 обвинувачувався у тому числі й за ч. 2 ст. 189 КК, а саме за вимагання передачі права на майно, вчинене за попередньою змовою групою осіб, з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень.

Поряд з тим, кваліфікуюча ознака вимагання – «вчинення з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень» – свідчить про наявність у складі цього злочину безпосереднього додаткового об'єкта, яким є життя та здоров'я особи.

Відповідно до ст. 12 КК кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 189 КК, віднесено до категорії тяжких злочинів.

Виходячи з наведеного, висновки судів про те, що інкриміноване ОСОБА_13 кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 189 КК не відноситься до тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи, ОП також вважає помилковими.

Отже, суд першої інстанції, приймаючи рішення про закриття кримінального провадження щодо ОСОБА_13, з огляду на фактичні обставини цього провадження належно не врахував вимоги чинного кримінального процесуального закону, допустив порушення положень ч. 3 ст. 309 КПК і не дотримався визначених у п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК умов для закриття кримінального провадження на цій підставі.

Висновок щодо застосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК: викладене у п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК поняття «злочин проти життя та здоров'я особи» охоплює не лише злочини, передбачені в розд. II Особливої частини КК, а також включає й інші склади злочинів, у яких додатковим об'єктом посягання є життя та здоров'я особи.

При вирішенні питання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК необхідно виходити з інкримінованих фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення та враховувати, з огляду на положення ст. 12 КК, тяжкість відповідного злочину, об'єктом посягання (основним або додатковим) якого є життя та здоров'я особи.

Якщо з огляду на приписи ст. 12 КК та санкцію відповідної кримінально-правової норми злочин із додатковим об'єктом посягання у виді життя та здоров'я особи є тяжким чи особливо тяжким, то він для застосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК охоплюється поняттям «тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

Висновок щодо застосування положень ч. 3 ст. 309 КПК: неприйняття судом першої інстанції до розгляду під час підготовчого судового засідання висловлених учасником кримінального провадження заперечень на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування та ненадання відповідей на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК.

Постанова ОП від 13.02.2023 у справі № 932/8842/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075145>

2. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру

2.1. Відкриття матеріалів іншій стороні

2.1.1. Якщо сторона обвинувачення повідомила сторону захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до його матеріалів шляхом направлення відповідного письмового повідомлення в останній день строку досудового розслідування, визначеного ч. 3 ст. 219 КПК, то останнім днем звернення до суду з обвинувальним актом (днем закінчення досудового розслідування) є день, коли сторона захисту реалізувала своє право на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 290 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд заклав кримінальне провадження щодо ОСОБА_8 за частинами 1, 2 ст. 303 КК на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК, після повідомлення особі про підозру.

23.07.2021 в ході судового розгляду захисник обвинуваченої ОСОБА_8 подав клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК. 09.11.2021 суд першої інстанції розглянув це клопотання та заклав кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК, після повідомлення особі про підозру.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор, серед іншого, вказує, що висновок місцевого суду про закінчення строку досудового розслідування 09.11.2020 є безпідставним. Обґрунтовує свою точку зору тим, що КПК встановлює правила обчислення строку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження

днями та місяцями, а посилання суду на час відправлення повідомлення про відкриття сторони захисту матеріалів провадження для ознайомлення о 17:26 09.11.2020 не ґрунтується на вимогах закону, як і похідні від цього висновки.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що у цьому кримінальному провадженні обвинувальний акт було скеровано до суду поза межами строку досудового розслідування.

Відомості про кримінальні правопорушення за частинами 1, 2 ст. 303 КК було внесено до ЄРДР 30.07.2019.

09.09.2020 ОСОБА_8 було повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, передбачених частинами 1, 2 ст. 303 КК, які за змістом висунутого обвинувачення не є тяжкими чи особливо тяжкими злочинами проти життя та здоров'я особи в контексті застосування п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Строк досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні після повідомлення про підозру ОСОБА_8 не продовжувався.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, 06.11.2020 прокурор у порядку п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК доручив слідчому повідомити сторону захисту про завершення досудового розслідування та надати їй доступ до матеріалів досудового розслідування. Цього ж дня слідчий склав відповідні повідомлення про завершення досудового розслідування, які надіслав стороні захисту поштою лише 09.11.2020. Отже, днем завершення досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні є 09.11.2020.

Доводи прокурора, які спираються на ч. 5 ст. 219 КПК у їх взаємозв'язку з положеннями частин 3–6 ч. 1 ст. 115 КПК, ККС вважає обґрунтованими, оскільки направлення поштою стороні захисту письмового повідомлення о 17:26 у завершальний день досудового розслідування узгоджується з указаними вище вимогами кримінального процесуального закону, які не пов'язані зі встановленням часу завершення досудового слідства.

Відповідно до протоколу про надання доступу до матеріалів досудового розслідування, підозрювана ОСОБА_8 та її захисник ОСОБА_6 ознайомилися з цими матеріалами в повному обсязі 18.11.2020. Того ж дня сторона захисту отримала копії обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування.

З огляду на те, що повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування в цьому провадженні направлено стороні захисту 09.11.2020 (останній день двомісячного строку розслідування), а період ознайомлення з матеріалами справи тривав з 10.11.2020 по 18.11.2020, останнім днем звернення до суду з обвинувальним актом є 18.11.2020.

У цьому провадженні обвинувальний акт було складено і вручено стороні захисту 18.11.2020, натомість скерований до суду лише 20.11.2020, тобто поза межами строку, визначеного положеннями ст. 219 КПК.

Висновок про застосування норм права, передбачених частинами 3, 5 ст. 219 КПК, у їх взаємозв'язку з положеннями ст. 290 цього Кодексу: у правовій ситуації, коли стороною обвинувачення обов'язок повідомлення сторони захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до його матеріалів виконано шляхом направлення слідчим відповідного письмового повідомлення в останній день строку досудового розслідування, визначеного ч. 3 ст. 219 КПК, останнім днем звернення до суду з обвинувальним актом, тобто днем закінчення досудового розслідування, є день, коли сторона захисту реалізувала своє право на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 290 КПК.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 15.02.2023 у справі № 354/1129/20 <https://reestr.court.gov.ua/Review/109075158>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Призначення покарання

1.1. Загальні засади призначення покарання

1.1.1. Якщо додаткове покарання передбачається в санкції статті Особливої частини КК як обов'язкове, то суд може його не призначити лише за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 69 КК.

Оскільки у санкції ч. 3 ст. 286 КК передбачається призначення обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років, то суд зобов'язаний призначити засудженому це додаткове покарання, якщо відсутні підстави для призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_6 за ч. 3 ст. 286 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 6 місяців з позбавленням права керувати транспортними засобами строком на 3 роки.

Апеляційний суд скасував цей вирок у частині призначеного покарання, постановив новий вирок, яким ОСОБА_6 призначив покарання за ч. 3 ст. 286 КК у виді позбавлення волі на строк 8 років, залишивши його у решті без зміни.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що апеляційний суд всупереч вимогам КК не призначив ОСОБА_6 додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, яке є обов'язковим, не навівши мотивів свого рішення.

Суд, призначаючи покарання, «зв'язаний» системою покарань, і не може відступити від неї. Якщо додаткове покарання безпосередньо передбачене в санкції статті Особливої частини КК, то порядок його призначення залежить від особливостей конструкції цієї санкції. Якщо додаткове покарання передбачається як обов'язкове до призначення, то це вже вирішено самим законодавцем, який, створюючи таку санкцію, тим самим покладає на суд обов'язок призначити додаткове покарання. При застосуванні таких санкцій відмова від призначення обов'язкового додаткового покарання можлива лише за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 69 КК.

Санкція ч. 3 ст. 286 КК передбачає призначення обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років. Тобто, питання про необхідність призначення додаткового покарання вирішено у самій санкції статті, а тому суд зобов'язаний його призначити.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 16.02.2023 у справі № 748/479/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109273636>

1.2. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом

1.2.1. Вирішуючи питання про можливість призначення засудженому покарання із застосуванням ст. 69 КК, суд повинен урахувати, що обставини (сукупність обставин), які пом'якшують покарання, повинні бути не лише формальними, а мають стосуватися конкретних ознак складу кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується засуджений, а також обставин його вчинення, безпосередньо впливаючи на суспільну небезпеку кримінального правопорушення, та/або особи, яка його вчинила (зокрема, ролі особи у вчиненні кримінального правопорушення, її поведінки під час виконання об'єктивної сторони, мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення).

Якщо засуджений у співучасті з іншими особами, які були озброєні вогнепальною зброєю, вчинив розбій із проникненням у житло, безпосередньо не застосовував насильство до потерпілих, то це характеризує ступінь його участі у вчиненні розбою, однак не може враховуватися як обставина, що пом'якшує покарання, під час вирішення питання про можливість застосування ст. 69 КК

Обставини справи: як встановлено вироком суду, засуджений ОСОБА_7 за попередньою змовою групою осіб, в масках та маючи при собі предмети, схожі на пістолети, проникли до будинку, де заволоділи майном на загальну суму 30 000 грн. В ході нападу двом потерпілим було завдано легких тілесних ушкоджень з короткочасним розладом здоров'я, а третьому потерпілому – тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. Потім засуджені завели трьох потерпілих та двох малолітніх дітей до підвалу і, зв'язавши їм руки, залишили місце злочину.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 3 ст. 187 КК із застосуванням ст. 69 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки 4 місяці з конфіскацією майна.

Апеляційний суд залишив без зміни вказаний вирок.

ККС скасував це рішення і призначив новий розгляд у апеляційному суді, вважаючи необґрунтованим призначення ОСОБА_7 покарання із застосуванням ст. 69 КК.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині призначеного покарання і засудив ОСОБА_7 за ч. 3 ст. 187 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 8 років з конфіскацією майна.

У касаційній скарзі захисник вказує, що апеляційний суд усупереч вимогам ст. 65 КК не врахував повною мірою всіх позитивних даних про особу засудженого та наявних у справі обставин, що пом'якшують покарання

(зокрема, щире каяття, відшкодування спричиненої шкоди, наявність неповнолітньої дитини, сприяння розкриттю злочину, співпраця з органами досудового розслідування, поведінка після вчинення злочину), і дійшов необґрунтованого висновку про неможливість застосування до засудженого ст. 69 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає що, апеляційний суд не порушив вимог ст. 439 КПК та статей 50, 65 КК, а призначене засудженому покарання відповідає визначеним законом меті та загальним засадам.

ККС вже зазначав, що ч. 1 ст. 69 КК надає повноваження суду у виключних випадках призначити більш м'яке покарання, ніж мінімальне покарання, передбачене законом за відповідний злочин, лише за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину», тобто якщо певні обставини або сукупність обставин одночасно відповідають двом умовам, визначеним в законі: вони можуть бути визнані такими, що пом'якшують покарання відповідно до частин 1 та/або 2 ст. 66 КК, і істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину.

Крім того, ці обставини чи сукупність обставин мають знаходитися в причинному зв'язку з цілями та/або мотивами злочину, роллю, яку виконувала особа, визнана винуватою, у вчиненні злочину, її поведінкою під час вчинення злочину та іншими факторами, які безпосередньо впливають на суспільну небезпеку злочину та/або небезпечність винуватця. Апеляційний суд у цій справі обставин такого характеру не встановив, з чим погоджується і ККС.

Апеляційний суд виходив з того, що засуджений у співучасті з іншими особами вчинив особливо тяжкий корисливий злочин із застосуванням вогнепальної зброї та насильства щодо потерпілих серед яких були неповнолітні. Те, що засуджений особисто не спричиняв тілесних ушкоджень потерпілим суд обґрунтовано оцінив як обставину, що не зменшує ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, адже, блокуючи можливість потерпілим залишити місце злочину, він діяв відповідно до спільного умислу, раніше визначеної ролі та обстановки, що склалася.

Апеляційний суд не погодився з посиланням місцевого суду на те, що наявність у засудженого малолітньої дитини-інваліда та потреба лікування органів зору може вважатися позитивною характеристикою особи та обставиною, що пом'якшує покарання, а отже впливати на покарання.

Зважаючи на вказівки касаційного суду в сукупності з характером установлених конкретних дій засудженого, апеляційний суд не встановив обставин, які б істотно знижували тяжкість вчиненого злочину, а отже і підстав для застосування до нього положень ст. 69 КК. Водночас суд апеляційної інстанції не залишив поза увагою даних про особу засудженого та обставин, що пом'якшують покарання, у тому числі й тих, на які захист посилається в касаційній скарзі, тому призначив засудженому покарання наближене до мінімального, передбаченого санкцією закону за яким його засудженого.

2. Звільнення від покарання та його відбування

2.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням

2.1.1. Якщо особа під час іспитового строку вчинила злочин, передбачений ст. 259 «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» КК, то призначення їй реального відбування покарання за вчинення цього злочину та незастосування ст. 75 КК відповідає як вимогам закону України про кримінальну відповідальність, так і судовій практиці

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 1 ст. 259 КК, призначивши покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки 6 місяців, на підставі ч. 1 ст. 71 КК до покарання, призначеного вказаним вироком, приєднавши невідбуте покарання за вироком місцевого суду від 09.06.2021 і остаточно визначивши покарання за сукупністю вироків у вигляді 4 років позбавлення волі.

Апеляційний суд скасував цей вирок у частині призначеного покарання ОСОБА_7 та ухвалив призначити покарання у виді позбавлення волі строком на 4 роки 6 місяців з частковим приєднанням на підставі ч. 1 ст. 71 КК невідбутого покарання за вироком від 09.06.2021 та остаточно визначено ОСОБА_7 покарання за сукупністю вироків у виді 5 років позбавлення волі. У решті залишено без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, зазначає, що при призначенні покарання апеляційним судом не повністю враховано всі обставини справи, ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, що потягло невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого через його суворість. Зауважує, що згідно з судовою практикою за вчинення правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 259 КК, особам, які його вчинили, призначається покарання, не пов'язане із реальним відбуванням покарання у виді позбавлення волі.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що суди врахували всі обставини, що повинні братися до уваги під час визначення засудженому виду і розміру покарання, та дійшли правильного висновку, що ці обставини не є достатніми для досягнення мети покарання без реального його відбування засудженим.

Твердження сторони захисту про те, що за вчинення правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 259 КК, особам, які його вчинили, призначається покарання не пов'язане із реальним його відбуванням у виді позбавлення волі, є неспроможним з огляду на те, що, виходячи з положень ст. 75 КК, а також

зі змісту ч. 3 ст. 78 КК, впливає, що у разі вчинення особою під час іспитового строку нового злочину, суди мають розцінювати це як порушення умов застосування ст. 75 КК про звільнення від відбування покарання з випробуванням і призначати на підставі ст. 71 КК остаточне покарання у виді сукупності невідбутої частини покарання за попереднім вироком та покарання за новим вироком. У таких випадках повторне звільнення від відбування покарання з випробуванням є неприпустимим. Наведена позиція відображена, зокрема, в постанові ВС від 27.08.2020 у справі № 127/10266/19.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 16.02.2023 у справі № 678/527/22 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109273642>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

3. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

3.1. Умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 14 ч. 2 ст. 115 КК)

3.1.1. Здійснюючи перекваліфікацію дій обвинуваченого з п. 14 ч. 2 ст. 115 на ч. 1 ст. 115 КК, суди першої та апеляційної інстанцій, які виходили з того, що у діях обвинуваченого, який вчинив убивство потерпілого, відсутній мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості, не взяли до уваги, що обвинувачений прагнув продемонструвати людську неповноцінність потерпілого через його належність до конкретної національності та внаслідок цього виявив своє упереджене ставлення до нього, поєднане з національною нетерпимістю. Апеляційний суд під час нового судового розгляду повинен, зокрема, врахувати, що вбивство супроводжувалося відкритим приниженням та образами потерпілого саме як особи іншої національності та носило демонстративний характер

Обставини справи: ОСОБА_7 обвинувачувався у тому, що він, маючи умисел на умисне вбивство ОСОБА_9, з ножем у руці підійшов до альтанки та викликав ОСОБА_9 на розмову. У цей час ОСОБА_9, усвідомлюючи реальність погроз ОСОБА_7, взяв в альтанці пластикову каністру з-під води та почав оборонятися нею. Після того, як ОСОБА_7 та ОСОБА_9 опинилися на вулиці біля альтанки, до них підійшла ОСОБА_8, дружина ОСОБА_9, яка взяла за руку свого чоловіка, намагаючись захистити його від ОСОБА_7. Останній завдав ножем один удар ОСОБА_8 у руку, спричинивши легкі тілесні ушкодження, а згодом – удар ножем у грудну клітину ОСОБА_9, спричинивши його смерть.

Такі дії ОСОБА_7 було кваліфіковано органом досудового розслідування за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК (умисне вбивство з мотивів з мотивів національної нетерпимості).

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 1 ст. 125; ч. 1 ст. 115 КК.

Місцевий суд, переqualіфікуючи дії ОСОБА_7, з п. 14 ч. 2 ст. 115 КК на ч. 1 ст. 115 КК, дійшов висновку, що докази, надані обвинуваченням, не свідчать про наявність у нього умислу на вбивство ОСОБА_9 саме з мотивів національної нетерпимості, оскільки неприязні стосунки між засудженим та потерпілим виникли не до будь-якої особи азербайджанської національності, які були присутні на території рекреаційного центру, а саме до померлого, який нібито образливо для обвинуваченого відмовився вживати разом з ним самогон.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

Апеляційний суд, погоджуючись із висновками, викладеними у вирокі, обмежився формальним посиланням на те, що ОСОБА_7 посварився з потерпілим через особисті неприязні стосунки, не знаючи конкретно якої ОСОБА_9 національності, не допускав висловлювань щодо нетерпимості до осіб певної національності, а лише стверджував, що він українець, перебуває на своїй землі, а тому ОСОБА_9 не має жодного права наказувати йому, що робити.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що рішення апеляційного суду є незаконним, оскільки умисне вбивство вчинене ОСОБА_7 з мотивів нетерпимості та бажання показати «перевагу» представників однієї національності над іншими.

За змістом кримінального закону, умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 14 ч. 2 ст. 115 КК) має місце у разі, коли винний прагне продемонструвати людську неповноцінність потерпілого через належність останнього до конкретної раси, нації (національності) чи етнічної групи та внаслідок цього виявляє своє упереджене, ненависницьке ставлення до нього. Зокрема, про таку нетерпимість можуть свідчити висловлення образливого змісту, що відображають нетерпимість до представників іншої національності, релігії тощо; використання слів, що принижують національні, релігійні або інші почуття.

Про наявність в ОСОБА_7 такого мотиву на вбивство ОСОБА_9 свідчить те, що ОСОБА_7 та ОСОБА_9 до подій, що розглядаються, знайомі не були, будь-яких інших суперечок стосовно умов відпочинку на території кафе, користування мангалом чи альтанками також не було, що може свідчити про те, що у разі належності потерпілого до української чи іншої слов'янської національності, в ОСОБА_7 був би відсутній мотив на його умисне вбивство.

Крім цього, засуджений відкрито вживав слова, які принижують та ображають потерпілого саме як азербайджанця, що підтверджується показаннями свідків. Отже, про наявність ознак, характерних для вбивства з мотивів нетерпимості та бажання показати «перевагу» представників однієї національності над іншими, свідчить, зокрема, наявність ознак ненависті

відносно особи, яка мала специфічні ознаки зовнішності певної етнічної групи населення; сам злочин носив відкритий, демонстративний характер; дії із приховання слідів злочину майже відсутні, а місцем здійснення злочину було громадське місце.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.02.2023 у справі № 278/1904/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109157234>

3.2. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК)

3.2.1. Для доведення систематичності як ознаки складу домашнього насильства (ст. 126-1 КК) важливими є сам факт і обставини вчинення окремих його епізодів. Правові наслідки, які настали чи не настали для кривдника за цими окремими епізодами, а також час, коли такі наслідки настали, не є обставинами, які можуть впливати на доведеність цих епізодів.

Домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні. Серед іншого, суд може взяти до уваги адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду в справі про адміністративне правопорушення, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами.

Висновок апеляційного суду про віктимну поведінку потерпілої, спрямовану на конфлікт із засудженим, що викликала невдоволення засудженого і конфлікти з ним, суперечить меті ст. 126-1 КК, яка полягає в захисті жертви домашнього насильства і запобіганні його ескалації. Суд апеляційної інстанції повинен узяти до уваги вимоги законів у сфері запобігання домашнього насильства і зробити висновок щодо правомірності намагань засудженого контролювати приватне життя потерпілої, використовуючи економічні важелі у вигляді можливості її проживання у квартирі

Обставини справи: суд визнав доведеним, що 04.04.2020 засуджений ОСОБА_6 заподіяв своїй колишній дружині ОСОБА_7 легкі тілесні ушкодження, а 23.03.2020, 05.04.2020 та 16.06.2020 вчинив над нею психологічне насильство, а саме нецензурною лайкою принижував її честь та гідність, що призвело до психологічних страждань, емоційної залежності, погіршення якості життя.

Сторона обвинувачення доводила вчинення засудженим кількох епізодів домашнього насильства 23.03., 05.04. та 16.06.2020, а також епізоду, пов'язаного зі спричиненням легких тілесних ушкоджень 04.04.2020, посилаючись при цьому на рішення про притягнення засудженого до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП за деякими з цих епізодів, ухвалені 04.06.2020 та 10.09.2020.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_6 за ч. 1 ст. 125, ст. 126-1 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок у частині засудження ОСОБА_6 за ст. 126-1 КК, і закрити провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, залишивши його в решті без зміни.

Апеляційний суд встановив, що станом на 09.04.2020, коли було розпочате кримінальне провадження у цій справі, засуджений ще не був притягнутий до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, а тому у цій справі не доведено систематичності вчинення домашнього насильства.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС не погоджується з підходом апеляційного суду щодо того, що кримінальне провадження за ст. 126-1 КК може бути розпочате лише після того, як за попередні епізоди домашнього насильства особа була не менш ніж двічі притягнута до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП.

Невід'ємною ознакою домашнього насильства (ст. 126-1 КК) є його систематичність, тобто вчинення ряду діянь, кожне з яких саме по собі може не містити ознак складу цього кримінального правопорушення, але у сукупності призводять до наслідків, визначених диспозицією цієї статті КК.

Домашнє насильство майже ніколи не становить собою окремих епізодів, а зазвичай охоплює кумулятивне та взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство щодо близького члена сім'ї чи партнера, наслідки якого виходять за межі обставин окремого епізоду. Повторення послідовних епізодів насильства в особистих стосунках становить собою особливий контекст і динаміку домашнього насильства. Воно є триваючим правопорушенням, що характеризується продовжуваністю зразком поведінки, в якому кожен окремих інцидент є цеглиною більш загального зразку поведінки.

Для доведення систематичності домашнього насильства важливими є сам факт і обставини вчинення окремих його епізодів. Правові наслідки, які настали чи не настали для кривдника за цими окремими епізодами, а також час, коли такі наслідки настали, не є обставинами, які можуть впливати на доведеність цих епізодів.

Мета адміністративного покарання і інших адміністративних заходів держави полягає в негайному реагуванні на окремих випадок домашнього насильства, який сам по собі не становить кримінального правопорушення, з метою своєчасно та ефективно запобігти подальшій ескалації насильства та захистити жертву.

ККС вже зазначав, що домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, і закон не містить вимоги доведення його спеціально визначеними засобами доказування. Серед іншого, суд може взяти до уваги адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду в справі про адміністративне правопорушення, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами.

Таким чином, апеляційний суд мав взяти до уваги ті епізоди, за якими засуджений згодом був притягнутий до адміністративної відповідальності, коли робив висновок про доведеність чи недоведеність систематичності домашнього

насильства. Однак апеляційний суд не взяв до уваги докази, що прямо стосуються предмета доказування у цій справі, керуючись міркуваннями, що не ґрунтуються на вимогах КПК.

Також ККС вважає слушними доводи скарги щодо того значення, яке надав апеляційний суд обставинам сімейного життя потерпілої. Зокрема, суд зазначив, що потерпіла проживала в квартирі обвинуваченого без укладення з ним договору найму житла і її відвідував її співмешканець, що викликало невдоволення засудженого і конфлікти. З цього апеляційний суд зробив висновок про віктимну поведінку потерпілої, спрямовану на конфлікт із засудженим.

Виходячи з обставин, викладених в ухвалі апеляційного суду, засуджений, використовуючи ту обставину, що його дочка з потерпілою проживали з його згоди в його квартирі, намагався встановити для потерпілої обмеження у сфері її приватного життя, що й призводило до тих епізодів, які були предметом розгляду в цій справі.

ККС не вправі досліджувати докази і визнавати встановленими обставини, які не були встановлені судами попередніх інстанцій. Однак, даючи оцінку доказам і встановленим ним обставинам, суд апеляційної інстанції мав узяти до уваги також вимоги законів у сфері попередження домашнього насильства і зробити висновок щодо правомірності намагань засудженого контролювати приватне життя потерпілої, використовуючи економічні важелі у вигляді можливості її проживання у квартирі. Без достатньої уваги до оцінки цих обставин мета ст. 126-1 КК, яка полягає у захисті жертви домашнього насильства і попередженні його ескалації, не може бути досягнута.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.02.2023 у справі № 725/4683/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109395413>

4. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

4.1. Службове підроблення (ст. 366 КК)

4.1.1. Рапорт командира дорожньо-патрульної служби, в якому зафіксовано порушення водіями Правил дорожнього руху, що було покладено в основу протоколу про адміністративне правопорушення, скерованого до суду для прийняття рішення, є офіційним документом і предметом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК

Обставини справи: ОСОБА_5 обвинувачувався в тому, що він 29.12.2013, перебуваючи на посаді командира ДПС ДАІ, під час несення служби з охорони громадського порядку та забезпечення безпеки дорожнього руху, не встановивши факту порушень ПДР водіями і відповідно не вживаючи заходів щодо зупинення транспортних засобів, передбачених законодавством, 30.12.2013 в службовому кабінеті склав завідомо неправдиві документи –

рапорти на ім'я начальника ДАІ про те, що нібито 29.12.2013 під час несення ним служби на 21 км автодороги рухалася колона автомобілів із символікою «Євромайдану». З метою припинення порушення пункту 2.4 ПДР він за допомогою жезлу та свистка поставив водіям транспортних засобів вимогу про їх зупинку, однак вони не зупинилися та продовжили рух у складі колони.

Вказані рапорти ОСОБА_5 передав до відділу з адміністративної практики ДАІ для подальшого відповідного реагування, а також створення перепон, недопущення організації або проведення вказаних мирних заходів в зв'язку з неможливістю використання транспортних засобів з причини позбавлення права керування ними.

Надалі інспекторами ДПС було складено адміністративні протоколи відносно власників транспортних засобів про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 122-2 КУпАП, в яких згідно зі ст. 25 КУпАП зазначено як основний доказ вчиненого правопорушення рапорти, складені ОСОБА_5, а протоколи скеровано до суду для розгляду. За результатами розгляду цих протоколів у судах першої та апеляційної інстанції провадження у справах про адміністративні правопорушення було закрито через відсутність події чи складу правопорушення в діях вказаних осіб.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватим ОСОБА_5 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК та виправдав на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

Суд першої інстанції, обґрунтовуючи таке рішення, виходив із того, що рапорти, у підробленні яких обвинувачувався виправданий, не є офіційними документами, оскільки вони не відповідають його ознакам, а саме не є документами, складеними за визначеною законом формою, а тому не можуть бути предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що висновок суду апеляційної інстанції про те, що складені ОСОБА_5 рапорти не є офіційними документами, зроблено без належного врахування обставин справи, положень ч. 1 ст. 366 КК та змісту примітки ст. 358 цього Кодексу.

ККС вважає, що поза увагою апеляційного суду залишилося те, що зазначена в рапортах інформація потягнула за собою правові наслідки, а саме процедуру притягнення осіб до адміністративної відповідальності, яку би за відсутності рапортів не було розпочато. Ці рапорти було складено ОСОБА_5 як службовою особою органу внутрішніх справ у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків, в яких він зазначив про виявлені ним факти порушень водіями транспортних засобів вимог ПДР, тобто події та явища, які він начебто особисто бачив і сприймав під час несення служби. Після їх складання ОСОБА_5 передав ці рапорти до відділу з адміністративної практики ДАІ для відповідного реагування. Ці рапорти було складено за встановленою формою, вони містять

у собі необхідні реквізити та інформацію, яка посвідчує певні події та факти, що здатні спричинити наслідки правового характеру, та підписані службовою особою.

Саме на підставі цих рапортів інспекторами ДПС щодо водіїв транспортних засобів у подальшому було складено протоколи про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст.122-2 КУпАП. Після зазначення ОСОБА_5 у рапортах інформації щодо виявлених ним під час несення служби випадків порушення водіями вимог ПДР, що потребувало відповідного реагування, із зазначенням відповідних реквізитів – найменування посадової особи якій вони подаються, дати складання та підпису ОСОБА_21 як службової особи органу виконавчої влади, та подачі їх до відділу з адміністративної практики ДАІ, ці рапорти набули статусу офіційного документу.

Постанов колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.02.2023 у справі № 760/14696/15-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109211505>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Засади кримінального провадження

1.1. Забезпечення права на захист

1.1.1. Адвокат може поєднувати функції захисту обвинуваченого та представництва цивільного відповідача, крім випадків, коли захисник або представник брали участь у цьому ж кримінальному провадженні як цивільний позивач чи цивільний відповідач.

Одночасна участь у кримінальному провадженні адвоката як захисника обвинуваченого та як представника цивільного відповідача не є порушенням права на захист і не викликає конфлікту інтересів, якщо обвинувачений не є цивільним відповідачем, з огляду на різний інтерес та мету цих суб'єктів у кримінальному провадженні, а також відсутність заперечень учасників кримінального провадження проти такого представництва

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_9 за ч. 2 ст. 286 КК.

Вирішено питання щодо цивільних позовів, відшкодування процесуальних витрат, арешту автомобілів та стосовно речових доказів у кримінальному провадженні.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду щодо ОСОБА_9 в частині вирішення цивільного позову та призначив новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства. У решті вирок суду залишив без зміни.

У касаційній скарзі захисник ОСОБА_10, серед іншого, посилаючись на положення ст. 78 КПК, норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правила адвокатської етики, стверджує про порушення судами права ОСОБА_9 на кваліфікований правовий захист, оскільки адвокат ОСОБА_14 одночасно здійснював захист останнього та був представником цивільного відповідача ТОВ. На думку захисника ОСОБА_10, міг бути конфлікт інтересів у обвинуваченого та цивільного відповідача, оскільки правова позиція ОСОБА_9, який перебував у трудових відносинах із цивільним відповідачем на момент дорожньо-транспортної пригоди, щодо визнання чи невизнання винуватості у пред'явленому обвинуваченні впливала на задоволення цивільного позову до ТОВ.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнає необґрунтованими доводи касаційної скарги захисника.

У ст. 22 КПК визначаються основні кримінальні процесуальні функції, до яких належать державне обвинувачення, захист та судовий розгляд. Аналіз чинного КПК дає можливість виокремити й інші похідні (допоміжні) кримінальні

процесуальні функції, наприклад, функція забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та заперечення проти цивільного позову.

КПК не містить заборони поєднувати одним суб'єктом здійснення захисту обвинуваченого та представництва цивільного відповідача, крім випадків коли захисник або представник брали участь у цьому ж кримінальному провадженні як цивільний позивач чи цивільний відповідач (ч. 1 ст. 78 КПК).

Інтерес обвинуваченого, на якого не покладається обов'язок відшкодувати шкоду, заподіяну кримінальним правопорушенням, полягає у спростуванні висунутого йому обвинувачення (повністю або частково), приведенні висновків суду у відповідність до фактичних обставин кримінального провадження, встановлення обставин, які пом'якшують, або спростування обставин, які обтяжують покарання. Інтерес цивільного відповідача стосується цивільного позову, повного чи часткового його визнання, заперечення проти нього, спростування характеру та розміру шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Аналіз п. 9 ч. 1 ст. 393 та п. 9 ч. 1 ст. 425 КПК дає підстави для висновку, що мета участі цивільного відповідача у кримінальному провадженні безпосередньо не пов'язана з вирішенням питань кримінально-правового характеру.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, адвокат ОСОБА_14 здійснював захист ОСОБА_9 на підставі договору про надання правової допомоги зі стадії досудового розслідування до завершення розгляду справи судом апеляційної інстанції, а також у суді першої інстанції був допущений до участі у кримінальному провадженні як представник цивільного відповідача (ТОВ), на підставі договору про надання правової допомоги.

ККС звертає увагу на те, що під час судового засідання була розглянута заява заступника генерального директора ТОВ про допуск до участі у справі представника товариства, адвоката ОСОБА_14, який повідомив, що він одночасно захищає й інтереси обвинуваченого ОСОБА_9, однак заперечень від учасників кримінального провадження проти такого представництва не надходило.

Захисник ОСОБА_10 не вказує, яким чином одночасне надання правничої допомоги адвокатом ОСОБА_14 безпосередньо ОСОБА_9 та ТОВ суперечить інтересам його підзахисного, який в суді першої та апеляційної інстанцій винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, не визнавав, а захисник ОСОБА_14, у свою чергу, стверджував про його невинуватість та подавав апеляційну скаргу, наводячи доводи щодо незаконного засудження ОСОБА_9. Адвокат ОСОБА_10 у касаційній скарзі лише у формі припущення зазначив про можливість існування конфлікту інтересів в обвинуваченого та цивільного відповідача, однак конкретними обставинами та доказами провадження не підтверджено, що захисник ОСОБА_14 несумлінно виконував свої обов'язки зі здійснення захисту обвинуваченого ОСОБА_9

у цьому кримінальному провадженні, а також наявності суперечностей між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 15.02.2023 у справі № 285/2941/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109132515>

1.1.2. Якщо захисника засудженого, з яким останній уклав договір про надання правової допомоги, було мобілізовано до лав Збройних Сил України, то це не є підставою для зупинення судового провадження на підставі ст. 335 КПК. Апеляційний суд не порушив право на захист засудженого у разі призначення захисника із центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо участь захисника під час апеляційного розгляду визнана обов'язковою, суд роз'яснив засудженому його право укласти договір про надання правової допомоги з іншим захисником, однак засуджений цим правом не скористався

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_6 за ч. 3 ст. 286 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок в частині призначеного покарання, залишивши його в решті без зміни.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, зазначає, що порушено його право на захист, оскільки відмовлено у вільному виборі захисника, а апеляційний розгляд було проведено за участі призначеного захисника.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС не вбачає у цьому кримінальному провадженні порушення права засудженого на захист, однак скасовує вирок апеляційного суду на підставі неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Положеннями ст. 20 КПК встановлено, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. Тобто, право на захист передбачає різні форми його реалізації, а залучення захисника

– лише одна з цих форм, яка не замінює собою інші.

У той же час, слідчий, прокурор, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.

Матеріалами кримінального провадження встановлено, що в суді першої інстанції захист прав та інтересів ОСОБА_6 здійснював адвокат ОСОБА_10, з яким обвинувачений уклав договір про надання правової допомоги.

У зв'язку зі збройною агресією РФ, адвоката ОСОБА_10 було мобілізовано до лав ЗСУ, внаслідок чого він не мав можливості здійснювати захист ОСОБА_6 у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд під час підготовки до судового розгляду дійшов висновку про обов'язкову участь захисника в суді апеляційної інстанції, оскільки в скарзі прокурора ставилося питання про погіршення становища засудженого.

Положеннями ст. 335 КПК передбачено зупинення судового провадження лише у випадках, коли для проходження військової служби під час мобілізації був призваний виключно обвинувачений, тому апеляційний суд роз'яснив ОСОБА_6 його право укласти угоду з іншим захисником та надав для цього час. Проте засуджений такою можливістю не скористався, із жодним захисником угоди не уклав, не надав суду доказів на підтвердження того, що він дійсно має попередню домовленість із конкретним захисником. За таких обставин апеляційний суд дотримався вимог закону, призначив ОСОБА_6 захисника з Регіонального центру із надання безоплатної вторинної правової допомоги, який брав безпосередню участь у судовому засіданні в суді апеляційної інстанції.

Об'єктивних даних про неналежне виконання цим захисником професійних обов'язків адвоката, що могли призвести до істотного обмеження прав засудженого, у матеріалах справи не міститься. Не вказує на це у касаційній скарзі й сам ОСОБА_6. Крім того, захисником була особа, яка отримала вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, тобто, має відповідний рівень знань та навичок для захисту інтересів особи, ознайомила з матеріалами справи, а тому твердження засудженого про незнання захисником окремих нюансів справи є голослівним.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 16.02.2023 у справі № 748/479/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109273636>

2. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

2.1. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому

2.1.1. Відшкодування моральної шкоди членам сімей військовослужбовців, які загинули під час проведення антитерористичної операції, відбувається в порядку, передбаченому Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а не в порядку, визначеному Законом України «Про боротьбу з тероризмом». В Україні відсутній закон про визначення порядку та умов відшкодування державою моральної шкоди внаслідок злочину в разі засудження осіб у порядку спеціального судового провадження

(*in absentia*) та в разі, коли ці особи перебувають поза межами території, яка підконтрольна Україні.

Моральна шкода, заподіяна членам сімей військовослужбовців, які загинули під час проведення антитерористичної операції внаслідок вчинення обвинуваченими злочину, передбаченого ст. 258 «Терористичний акт» КК, підлягає відшкодуванню з обвинувачених у разі, якщо суд установив наявність причинного зв'язку між протиправними діями обвинувачених і шкодою, заподіяною потерпілим у зв'язку із загибеллю їхніх рідних та близьких, вину цивільних відповідачів у заподіянні цієї шкоди

Обставини справи: суд першої інстанції визнав доведеним, що у зв'язку із вчиненням ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 258 КК, загинуло 40 військовослужбовців і 9 членів екіпажу, які 04.06.2014 перебували на борту літака, внаслідок чого 39 потерпілим, які є родичами загиблих, було завдано моральну шкоду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватими та засудив ОСОБА_1 за ч. 3 ст. 258 КК; ОСОБА_2 за ч. 3 ст. 258; ч. 2 ст. 260; ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28 – ч. 2 ст. 437 КК; ОСОБА_3 за ч. 3 ст. 258 КК та солідарно стягнув із засуджених на користь 39 потерпілих по 500 000 грн у рахунок відшкодування моральної шкоди.

Судовий розгляд у цьому кримінальному провадженні здійснювався за відсутності обвинувачених у порядку спеціального судового провадження (*in absentia*) у зв'язку з їхнім перебуванням на тимчасово окупованій території України.

Апеляційний суд скасував цей вирок в частині обвинувачення ОСОБА_2 за ч. 2 ст. 260; ч. 2 ст. 437 КК та призначив новий розгляд у суді першої інстанції, постановив вважати ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3, кожного окремо, засудженими за ч. 3 ст. 258 КК, а також змінив цей вирок в частині розподілу процесуальних витрат, залишивши в іншій частині вирок без зміни.

Апеляційний суд на підставі системного аналізу ч. 2 ст. 1168 ЦК, ч. 3 ст. 5, ч. 1 ст. 19, частин 2, 3 ст. 20, п. 1 ч. 1 ст. 21, ч. 3 ст. 21 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» зробив висновок, що законодавець розмежував суб'єктний склад осіб, які мають право на відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом, а саме: громадян, яким спричинена шкода терористичним актом (ч. 1 ст. 19 Закону), а також осіб, які беруть участь у боротьбі з тероризмом (ст. 21 Закону), та погодився з місцевим судом, що відшкодування шкоди членам сім'ї військовослужбовців та особам, що перебувають на утриманні військової служби, що загинули під час проведення АТО, відбувається в порядку, передбаченому Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а тому обов'язок відшкодувати потерпілим моральну шкоду має бути покладено саме на обвинувачених.

Також апеляційний суд не встановив жодних доказів на підтвердження можливої неплатоспроможності обвинувачених.

У касаційній скарзі представник потерпілих просить змінити судові рішення, що оскаржуються, в частині вирішення цивільних позовів та стягнути з Державної казначейської служби України за рахунок Державного бюджету України на користь потерпілих по 500 000 грн в рахунок відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення злочину. Обґрунтовуючи свої вимоги, адвокат указує на те, що місцевий суд не визначив обставин, які могли б свідчити про платоспроможність обвинувачених. Адвокат наголошує, що в матеріалах провадження містяться дані про відсутність як самих обвинувачених на території, підконтрольній Україні, так і відсутність у них будь-якого майна, чи рахунків у банках України, що свідчить про їх неплатоспроможність.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погоджується з рішенням судів попередніх інстанцій та вважає, що у цьому випадку відсутні правові підстави для стягнення моральної шкоди на підставі ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» на користь потерпілих з Держави.

З огляду на зміст частин 1, 2 ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» реалізація права на отримання відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, поставлена в залежність від існування компенсаційного механізму, що має бути встановлений в окремому законі. Закон, який регулює порядок відшкодування за рахунок коштів Державного бюджету України такої шкоди відсутній як на час виникнення спірних правовідносин, так і на час розгляду провадження касаційним судом. Більше того, у законодавстві України відсутня не тільки процедура виплати зазначеного відшкодування (*mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ від 24.04.2014 у справі «Будченко проти України» (Budchenko v. Ukraine), заява № 38677/06, § 42), але й чіткі умови, необхідні для заявлення такої вимоги до держави про надання відповідного відшкодування (*mutatis mutandis* ухвала ЄСПЛ щодо прийнятності від 30.09.2014 у справі «Петльований проти України»).

Передбачене в ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» право на відшкодування державою відповідно до закону шкоди, завданої терористичним актом, не породжує без спеціального закону легітимного очікування на отримання від держави України відшкодування за моральну шкоду, завдану позивачам внаслідок загибелі їх рідних та близьких, які брали безпосередню участь в АТО та постраждали внаслідок терористичного акту.

У законодавстві України немає юридичної основи, що дає змогу визначити конкретний майновий або немайновий інтерес позивачів щодо права вимоги на підставі Закону України «Про боротьбу з тероризмом» до держави про відшкодування ним моральної шкоди, завданої у зв'язку із загибеллю військовослужбовців, які брали безпосередню участь в АТО.

Суд першої інстанції, встановивши наявність причинного зв'язку між протиправними діями обвинувачених і шкодою, заподіяною потерпілим, у зв'язку із загибеллю їх рідних та близьких і наявністю вини цивільних відповідачів у заподіянні цієї шкоди, врахувавши положення ч. 1 ст. 1207 ЦК,

прийшов до обґрунтованого висновку, що саме на обвинувачених має бути покладено обов'язок відшкодувати потерпілим моральну шкоду, спричинену загибеллю 49 військовослужбовців, які 14.04.2014 знаходилися на борту літака.

ККС також звертає увагу на відсутність закону про визначення порядку та умов відшкодування державою моральної шкоди внаслідок злочину у разі засудження осіб в порядку спеціального судового провадження та у разі, коли ці особи перебувають поза межами підконтрольної території України.

Крім того, доводи представника потерпілого про неплатоспроможність засуджених є безпідставними, оскільки матеріалами провадження вказані обставини не підтверджені.

ККС звертає увагу на те, що апеляційний суд правильно врахував, що відшкодування шкоди членам сім'ї військовослужбовців та особам, що перебувають на утриманні військової служби, що загинули під час проведення АТО, відбувається зокрема у порядку, передбаченому Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». При цьому, як видно із апеляційної скарги представника потерпілих, останній у своїй скарзі підтверджував, що одноразова грошова допомога була виплачена за рахунок Державного бюджету України рідним загиблих внаслідок збиття 14.06.2014 літака.

Постанов колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 28.02.2023 у справі № 426/1211/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109433441>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

3. Загальні положення досудового розслідування

3.1. Підслідність

3.1.1. Апеляційний суд, переглядаючи виділене кримінальне провадження за ч. 2 ст. 307 КК, повинен звернути увагу на порушення правил підслідності, що виникає під час передачі кримінального провадження для розслідування слідчому підрозділу Служби безпеки України, а не Державному бюро розслідувань, якщо дії особи кваліфіковано як співучасть у вчиненні цього кримінального правопорушення з працівником правоохоронного органу, а на момент виділення цього провадження Державне бюро розслідувань вже здійснювало функцію досудового розслідування.

Якщо на момент виділення вказаного кримінального провадження не було підтверджено вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, у співучасті з працівником правоохоронного органу, то це провадження має бути передане за підслідністю слідчим органам Національної поліції України

Обставини справи: згідно з витягом ЄРДР від 28.08.2018 відомості про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, були внесені за фактом виготовлення та реалізації ОСОБА_7 особливо небезпечного

наркотичного засобу за сприяння співробітників правоохоронних органів. Постановою прокурора від 29.08.2018 було доручено проведення досудового розслідування у цьому кримінальному провадженні СБУ, оскільки у цьому кримінальному провадженні процесуальне керівництво здійснюється прокуратурою.

Постановою заступника прокурора області від 06.06.2019 з цього кримінального провадження було виділено провадження від 05.06.2019, відомості щодо якого були внесені в ЄРДР за ч. 2 ст. 307 КК, та визначено підслідність у виділеному кримінальному провадженні за СБУ. Таке рішення було мотивовано тим, щоб не допустити неефективне розслідування цього кримінального провадження, а також тим, що підозрюваного ОСОБА_7, досудове розслідування відносно якого здійснювалося в іншому провадженні, було оголошено в розшук у зв'язку з переховуванням від органу досудового розслідування та суду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим та засудив ОСОБА_7 за ч. 2 ст. 307 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок в частині стягнення судових втрат, в решті вирок залишено без зміни.

Апеляційний суд не встановив порушення правил підслідності, оскільки в матеріалах провадження є постанова прокурора про доручення проведення досудового розслідування СБУ з метою недопущення неефективного розслідування виділеного кримінального провадження від 06.06.2019, а доручення на проведення досудового розслідування, які містяться в матеріалах кримінального провадження, є обов'язковими до виконання і свідчать про наявність у органів досудового розслідування СБУ повноважень проводити слідчі дії.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що апеляційним судом не надано належної оцінки доводам щодо порушень підслідності у цьому кримінальному провадженні.

На час внесення відомостей в ЄРДР у первісному кримінальному провадженні від 28.08.2018 та визначення органу досудового розслідування слідчі органи прокуратури вже не мали повноважень проводити досудове розслідування кримінальних проваджень, підслідних ДБР, а слідчі органи ДБР ще не розпочали свою діяльність.

У зв'язку з цим, враховуючи загальні засади кримінального процесу щодо необхідності здійснення досудового розслідування кожного виявленого випадку вчинення кримінального правопорушення лише з огляду на винятковість зазначеної вище ситуації ККС погоджується з законністю постанови заступника прокурора області від 29.08.2018 щодо доручення проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні від 28.08.2018 СБУ.

Однак, суд апеляційної інстанції залишив поза увагою й не надав належної оцінки імперативним вимогам розд. IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Державне бюро розслідувань» (далі – Закон), відповідно до яких матеріали кримінального провадження, які на день набрання чинності цим Законом перебувають в іншому органі досудового розслідування на стадії досудового розслідування, але відповідно до цього Закону підслідні ДБР, утримісячний строк після початку здійснення ДБР функції досудового розслідування передаються до відповідного підрозділу (органу) ДБР для продовження провадження.

Апеляційним судом не було надано й належної оцінки ухваленню прокурором постанови від 06.06.2019 про визначення підслідності у виділеному кримінальному провадженні від 05.06.2019, відомості щодо якого були внесені в ЄРДР за ч. 2 ст. 307 КК.

Зокрема, якщо співучасть працівника правоохоронного органу у виділеному провадженні при кваліфікації діяння зберігалася, й на момент виділення цього провадження ДБР вже здійснювало функцію досудового розслідування, то з яких мотивів апеляційний суд погодився з правильністю передачі виділеного кримінального провадження від 05.06.2019 прокурором для розслідування СБУ, а не ДБР. Якщо кваліфікація злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, при виділенні вказаного провадження вже не передбачала аспектів співучасті в його вчиненні працівника правоохоронного органу, то на підставі чого вказане провадження відповідно до положень ст. 216 КПК не було передане за підслідністю слідчим органам НП.

Належний аналіз указаних вище аспектів в оскаржуваній ухвалі апеляційного суду відсутній, хоча він має істотне значення з огляду на положення розд. IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону та зміст висновку, викладеного у постанові ОП від 24.05.2021 (справа № 640/5023/19, провадження № 51-2917кмо20).

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.02.2023 у справі № 135/1003/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930824>

4. Слідчі (розшукові) дії

4.1. Пред'явлення особи для впізнання

4.1.1. КПК не визначає конкретного порядку отримання органом досудового розслідування фотознімків, за якими буде проводитися впізнання особи, а також не передбачає необхідності відображення у протоколі слідчої дії даних про походження таких фотознімків. Відсутність цієї інформації у протоколі не є порушенням кримінального процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 15 – пунктами 1, 5, 6, 11, 12 ч. 2 ст. 115; ч. 1 ст. 263 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник, зокрема, зазначає, що в протоколі пред'явлення особи для впізнання, за яким було впізнано ОСОБА_7, використано фотознімок ОСОБА_7, наданий ним Державною міграційною службою України для виготовлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, і отриманий без відповідного дозволу слідчого судді, тому вказаний протокол є недопустимим доказом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав необґрунтованими вказані доводи у касаційній скарзі захисника.

Частинами 6, 7 ст. 228 КПК визначено вимоги щодо проведення впізнання особи за фотознімками. Зокрема там вказано, що за необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису з додержанням вимог, зазначених у частинах першій і другій цієї статті. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

Фотознімок особи, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Отже, КПК не визначає конкретного порядку отримання органом досудового розслідування фотознімків, за якими буде проводитися впізнання, а також необхідності відображення у протоколі слідчої дії даних про походження таких фотознімків. Тому відсутність таких даних не може розглядатися як порушення процесуального закону. Зазначене узгоджується з позицією ККС, висловленій у постанові від 02.10.2019 (справа № 591/2374/17, провадження № 51-2751км19).

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.02.2023 у справі № 201/2609/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930823>

4.2. Слідчий експеримент

4.2.1. Слідчий експеримент не обов'язково повинен проводитися на місці події злочину. Якщо слідчий експеримент було проведено у бюро судово-медичної експертизи за участю підозрюваних з метою відтворення механізму, характеру та способу спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, що можливо відтворити, не прив'язуючись до місця скоєння злочину, то результати, отримані в результаті проведення цієї слідчої дії, є допустимим доказом.

Зміна засудженим у судовому засіданні показань не є підставою для визнання протоколу слідчого експерименту недопустимим доказом.

Відсутність у протоколі слідчого експерименту даних про марку та технічні характеристики фотоапарата, який використовувався під час проведення цієї слідчої дії, не ставить під сумнів допустимість цього протоколу, якщо фотоапарат використовувався для простого фотографування дій, що демонструвалися засудженими, і для наступного складання фототаблиць до протоколів

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватими і засудив ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 за ч. 4 ст. 187; пунктами 4, 6, 12 ч. 2 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційних скаргах захисники вважають недопустимими доказами протоколи слідчих експериментів за участю ОСОБА_9 та ОСОБА_10 через те, що в їх описовій частині не вказано представника потерпілого, який його підписав, не зазначено марку фотоапарата, його технічні можливості, електронних носіїв інформації, а також всіх учасників слідчої дії, які брали участь при її проведенні і зображені на фотографіях. Крім того, під час проведення слідчих дій засуджені були пристебнуті кайданками за руку працівника поліції, що, на думку сторони захисту, свідчить про необ'єктивність та недопустимість цього доказу. Звертають увагу і на те, що ці слідчі дії були проведені в приміщенні бюро судово-медичної експертизи, а не безпосередньо на місці події, а тому фактично були зведені до допиту засуджених.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що протоколи, складені за результатом проведення слідчих експериментів за участі ОСОБА_10 та ОСОБА_9 відповідають вимогам КПК, зокрема положенням статей 104–107 цього Кодексу.

Щодо недопустимості протоколів слідчих експериментів через те, що вказані слідчі дії не були проведені безпосередньо на місці події, а в приміщенні бюро судово-медичної експертизи.

Положення ст. 240 КПК не вимагають від слідчого проводити слідчий експеримент виключно на місці події злочину (постанова ККС від 14.07.2022 (справа № 607/12407/16-к, провадження № 51-5986км20).

Вказані слідчі дії були проведені за участю ОСОБА_10 та ОСОБА_9 з метою відтворення механізму, характеру та способу спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, що можливо відтворити не прив'язуючись до місця скоєння злочину, а тому проведення слідчих експериментів у приміщенні бюро судово-медичної експертизи не свідчить про недопустимість їх результатів як доказів.

Твердження захисника про те, що ОСОБА_11 відмовилася від проведення слідчого експерименту за її участі в приміщенні бюро судово-медичної експертизи, а наполягала на проведенні на фактичному місці події, однак слідчий їй відмовив, ККС відхиляє, оскільки у матеріалах справи наявна заява

ОСОБА_11, відповідно до якої остання, посилаючись на ст. 63 Конституції України, відмовилася від одночасного допиту і слідчого експерименту за її участі. Даних про те, що ОСОБА_11 наполягала на проведенні слідчого експерименту за її участі на місці вчинення злочину матеріали справи не містять.

Щодо недопустимості протоколів слідчих експериментів через те через те, що слідчі експерименти мали ознаки допиту ОСОБА_10 та ОСОБА_9 і показань, від яких вони відмовилися у судовому засіданні.

Суди попередніх інстанцій повно та всебічно дослідили протоколи слідчих експериментів за участю ОСОБА_10 та ОСОБА_9 та встановили, що зазначені слідчі дії проведені із дотриманням вимог чинного кримінального процесуального закону.

Той факт, що в судовому засіданні засуджені змінили свої показання не є підставою для визнання протоколів слідчих експериментів недопустимими доказами, оскільки слідчий експеримент та показання, як вже було вказано вище, є окремими процесуальними джерелами доказів. До того ж, у цьому випадку під час слідчих експериментів ОСОБА_10 та ОСОБА_9 в присутності своїх захисників, понятих і спеціаліста, не лише розповіли, але й показали механізм, характер та спосіб спричинення потерпілому тілесних ушкоджень кожним співучасником злочину, зокрема й ОСОБА_11. Слідчі експерименти відбувалися у формі, що містила ознаки відтворення дій, обстановки та обставин події. Це свідчить про те, що ці слідчі дії були проведені з дотриманням вимог закону та прав засуджених, а тому вони є допустимими доказами.

З урахуванням наведеного ККС погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, що ці слідчі дії проведено за правилами, передбаченими ст. 240 КПК, а тому підстав вважати, що із засудженими було проведено таку слідчу дію як допит, про що наголошує сторона захисту, немає.

Щодо недопустимості протоколів слідчих експериментів через невідповідність цих протоколів вимогам КПК та порушення порядку їх складання.

Що стосується доводів захисту про незазначення марки фотоапарата, його технічних можливостей, електронних носіїв інформації, а також усіх учасників слідчої дії, які брали участь під час слідчої дії і зображені на фотографіях, то ККС відхиляє ці твердження виходячи з такого.

Відсутність у цих протоколах даних про марку фотоапарата, як і незазначення його технічних характеристик, не ставить під сумнів допустимість цих протоколів, оскільки, по-перше, цей фотоапарат використовувався для простого фотографування демонстрованих засудженими дій і подальшого складання фототаблиць до протоколів, а тому конкретна його марка і технічні характеристики не мають вирішального значення для цих цілей, іншого сторона захисту не довела, по-друге, в ході судових розглядів захист не заперечував того, що фотографування здійснено саме під час слідчих експериментів за місцем їх проведення та за участю засуджених, як вказано у протоколах. На цих же підставах ККС відхиляє твердження захисту про те, що в матеріалах

кримінального провадження не збережені електронні носії інформації щодо фотографій та те, що фототаблиці не підписані всіма учасниками слідчих дій.

Посилання захисників на незазначені у протоколах слідчих експериментів всіх учасників слідчих дій, носять формальний характер без конкретизації того, кого саме не було вказано, яке значення або вплив ці особи мали на результати проведених слідчих дій.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 27.02.2023 у справі № 200/9992/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109433405>

4.3. Підстави проведення експертизи

4.3.1. Проведення експертизи з метою встановлення того, чи перебувала особа на момент вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння, не є обов'язковим. Перебування особи у стані сп'яніння може бути підтверджено, зокрема, такими медичними документами, як акт судово-медичного дослідження, довідка, видана медичною установою тощо.

Під час складання акта судово-медичного дослідження, яким підтверджується факт перебування особи на момент вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння, на відміну від висновку експерта, не вимагається попередження експерта, який проводив дослідження, про кримінальну відповідальність за складання завідомо неправдивого акта дослідження та за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 2 ст. 286 КК.

Місцевим судом в основу обвинувального вироку було покладено, зокрема, акти судово-медичних досліджень, згідно з якими у крові обвинуваченого ОСОБА_7 було виявлено етиловий спирт. Ці дослідження були проведені на підставі направлення лікаря судовим експертом-токсикологом відділення судово-медичної токсикології, який має кваліфікаційний клас судового експерта.

Апеляційний суд скасував цей вирок у частині призначеного покарання і стягнення моральної шкоди, залишивши його у решті незмінним.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказує, що акти судово-медичних досліджень не замінюють висновок експертизи, тому не можуть визнаватися доказами у кримінальному провадженні. Посилаючись на недопустимість наведених документів, захисник наголошує, що експерт, який проводив судово-медичні дослідження, не попереджався про кримінальну відповідальність, що є грубим порушенням вимог процесуального закону.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС не вбачає підстав, які б свідчили про допущення місцевим судом істотних порушень вимог КПК в частині дослідження та врахування актів судово-медичних досліджень, оскільки такі документи

можуть бути враховані судом для підтвердження факту перебування особи у стані алкогольного сп'яніння.

Частина 2 ст. 242 КПК не містить імперативних посилань на необхідність проведення експертизи з метою встановлення перебування особи у стані алкогольного сп'яніння.

Системне тлумачення норм кримінального процесуального закону, а також позиції ОП у постанові від 25.11.2019 у справі № 420/1667/18 (провадження № 51-10433кмо18) в частині вирішення питання обов'язковості проведення експертизи з подальшим складенням відповідного висновку експерта свідчить про те, що суд, обґрунтовуючи свою позицію щодо перебування особи у стані алкогольного сп'яніння, вправі досліджувати та посилатися не лише на висновок експертизи, а й на інші докази, зокрема, і медичні документи, які підтверджують такий факт (акти судово-медичних досліджень, довідки, видані медичними установами тощо).

При цьому факт того, що експерт, який проводив судово-медичні дослідження, не попереджався про кримінальну відповідальність, у цьому випадку не вказує на недопустимість їх як доказів, оскільки, як убачається із досліджених місцевим судом доказів, а саме відповіді на адвокатський запит з обласного бюро судово-медичної експертизи, відповідно до Форми № 171/0, затвердженої Наказом МОЗ від 05.08.1999 № 197, під час складення акта судово-медичного дослідження не передбачено попередження експерта про кримінальну відповідальність. Наведене також повністю узгоджується з положеннями ст. 102 КПК, відповідно до якої саме у висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 09.02.2023 у справі № 400/1498/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108960025>

4.4. Отримання зразків для експертизи

4.4.1. Зразки, отримані для експертизи, не є самостійними доказами у кримінальній справі та самі собою не встановлюють обставин, що входять до предмета доказування. Такі зразки несуть у собі інформацію, що має доказове значення, та є матеріалами для отримання нового або перевірки вже наявного доказу. Отримання зразків для експертизи повинно здійснюватися з дотриманням таких вимог, як забезпечення прав і свобод людини; одержання зразків належною особою в передбаченому порядку; забезпечення безсумнівності походження зразків від конкретного об'єкта, їх достовірності; правильне документування ходу і результатів слідчої дії.

Після отримання зразків для експертизи складається протокол, у якому обов'язково мають бути зазначені такі відомості: який саме зразок вилучено (його точну назву, характеристику та кількість); у кого він отриманий (у підозрюваного, обвинуваченого, свідка чи потерпілого); в який матеріал або ємність він упакований (поміщений) і яким чином посвідчена його ідентичність; де він буде зберігатися; зауваження, які надійшли від учасників під час проведення цієї слідчої дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 125, ч. 1 ст. 152 КК.

Апеляційний суд залишив цей вирок без зміни.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, стверджує про недопустимість таких доказів, як протокол огляду потерпілої та протокол відібрання біологічних зразків у потерпілої та підозрюваного.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що у цьому кримінальному провадженні порядок отримання біологічних зразків був дотриманий, а тому доводи касаційної захисника в цій частині є безпідставними.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що протокол огляду потерпілої складено відповідно до вимог ст. 104 КП. Він містить інформацію про місце, час проведення слідчої дії, анкетні дані потерпілої, опис проведених дій, підписи присутніх осіб, у тому числі підписи понятих на кожній сторінці цього протоколу. Істотних порушень при складанні даного процесуального документа, які б давали підстави стверджувати про його недопустимість, не встановлено та захисником не наведено.

Відповідно до ст. 245 КПК відібрання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 цього Кодексу, для освідування особи. Згідно з цією нормою з метою виявлення на тілі, одязі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення та їх вилучення, здійснюється освідування особи, яке має право проводити дізнавач, слідчий або прокурор. У разі необхідності для проведення цієї слідчої дії може бути залучений судово-медичний експерт, лікар або спеціаліст.

Зразки, отримані для експертизи, не є доказами у кримінальній справі, проте несуть в собі інформацію, що має доказове значення. Така інформація стає доступною і може бути застосована в доведенні за кримінальним провадженням лише в результаті проведення експертизи. Саме тому зразки для порівняльного дослідження мають особливий процесуальний статус, є матеріалами для отримання нового або перевірки вже наявного доказу. Зразки, отримані для проведення експертизи, самі по собі не встановлюють обставин, що входять до предмета доказування, вони потрібні для порівняльного дослідження під час проведення експертизи. Отримання зразків для експертизи повинно здійснюватися з дотриманням таких вимог: забезпечення прав і свобод людини; одержання зразків належною особою у передбаченому порядку; забезпечення безсумнівності походження зразків від

конкретного об'єкта, їх достовірності; правильне документування ходу і результатів слідчої дії.

Після отримання зразків слід скласти протокол, в якому обов'язково повинні бути зазначені такі відомості: який саме зразок вилучено (його точну назву, характеристику та кількість); у кого він отриманий (у підозрюваного, обвинуваченого, свідка чи потерпілого); в який матеріал або ємність він упакований (поміщений) і яким чином посвідчена його ідентичність; де він буде зберігатися; зауваження, які надійшли від учасників при проведенні цієї слідчої дії.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.02.2023 у справі № 591/2823/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108849815>

5. Негласні слідчі (розшукові) дії

5.1. Заборона провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину з метою його подальшого викриття

5.1.1. Розрив у часі між внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та безпосереднім одержанням неправомірної вигоди не може сам собою свідчити про те, що йдеться про провокацію злочину, оскільки орган досудового розслідування не може чітко спрогнозувати конкретну дату вчинення злочину. Його завдання – лише фіксація такої протиправної діяльності, яка інколи відбувається тривалий проміжок часу через специфіку вчинюваного злочину

Обставини справи: органом досудового розслідування ОСОБА_6 обвинувачувався в тому, що він, працюючи на посаді головного інспектора міськрайонного відділу управління Державної служби з надзвичайних ситуацій, вимагав від директора ТОВ неправомірну вигоду у розмірі 15 000 грн за непроведення на підприємстві перевірок додержання вимог пожежної безпеки та непритягнення ОСОБА_9 до адміністративної відповідальності.

ОСОБА_6 20.12.2019 в кабінеті директора ТОВ ОСОБА_9 отримав від останнього частину неправомірної вигоди у розмірі 5 000 грн за непроведення на підприємстві перевірок щодо додержання вимог пожежної безпеки та непритягнення ОСОБА_9 до адміністративної відповідальності.

В подальшому 20.02.2020, перебуваючи у тому самому місці, ОСОБА_6 отримав від ОСОБА_9 другу частину неправомірної вигоди у розмірі 5 000 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватим та виправдав ОСОБА_6 за ч. 3 ст. 368 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

Колегія суддів апеляційного суду погодилася з висновком суду першої інстанції про те, що дії правоохоронних органів в даному кримінальному провадженні не сприяли попередженню та виявленню злочинної діяльності, а навпаки стали передумовою вчинення свідомої та бажаної провокації.

У касаційній скарзі прокурор наголошує, серед іншого, що протоколи НСРД було досліджено упереджено та висловлює незгоду з висновками судів попередніх інстанцій про провокацію вчинення злочину.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав необґрунтованою позицію судів попередніх інстанцій щодо наявності в діях правоохоронних органів провокації вчинення злочину.

Під час апеляційного розгляду кримінального провадження сторона обвинувачення наголошувала в апеляційній скарзі на результатах проведення НСРД у виді аудіо-, відеоконтролю особи від 20.01.2020, а саме – розмови між ОСОБА_6 та ОСОБА_9, яка відбулася в кабінеті останнього 20.12.2019.

Так, під час цієї зустрічі ОСОБА_9 запитав ОСОБА_6 чи вистачить 5 000 грн, дістав гроші з сейфа і, відрахувавши 5 000 грн, поклав їх на стіл біля ОСОБА_6 та повідомив, що в цій пачці знаходиться саме 5 000 грн, а останній забрав їх та поклав у внутрішню кишеню куртки.

Матеріали цього кримінального провадження свідчать про те, що у поданій до СБУ 21.08.2019 заяві ОСОБА_9 вказував на те, що ОСОБА_6 вимагає від нього неправомірну вигоду за непритягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил пожежної безпеки.

Однак розрив у часі між внесенням відомостей до ЄРДР та безпосереднім одержанням неправомірної вигоди не може сам по собі свідчити про те, що йдеться про провокацію злочину, оскільки орган досудового розслідування не може чітко спрогнозувати конкретну дату вчинення злочину. Його завдання – лише фіксація такої протиправної діяльності, яка інколи відбувається тривалий проміжок часу через специфіку вчинюваного злочину.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.02.2023 у справі № 712/5194/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930806>

6. Форми закінчення досудового розслідування

6.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи

6.1.1. Закриття місцевим судом кримінального провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК (у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності), з урахуванням того, що на момент прийняття рішення закінчився законодавчо встановлений строк притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення цих кримінальних правопорушень, а особу, яка вчинила ці кримінальні правопорушення, не було встановлено, порушує вимоги кримінального процесуального законодавства

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд задовольнив клопотання прокурора про закриття кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК та п. 2 ч. 1 ст. 49 КК, оскільки не встановлено особу, яка вчинила кримінальні правопорушення, та закінчилися строки давності притягнення до кримінальної відповідальності.

На вказану ухвалу потерпілим ОСОБА_1 було подано апеляційну скаргу, після перевірки якої апеляційний суд залишив без зміни ухвалу місцевого суду про закриття кримінального провадження.

У касаційній скарзі потерпілого ОСОБА_1, зазначається, зокрема, про те, що відсутні підстави для закриття судом кримінального провадження за п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, оскільки він указував на конкретних осіб – ОСОБА_2 та ОСОБА_3, в діях яких у ході досудового розслідування не встановлено наявності складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що доводи у касаційній скарзі потерпілого є обґрунтованими, а суди першої та апеляційної інстанцій, ухвалюючи рішення про закриття кримінального провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з невстановленням особи, яка вчинила правопорушення, та закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, порушили вимоги кримінального процесуального закону.

ККС під час перевірки матеріалів кримінального провадження встановив, що 17.02.2016 до ЄРДР внесено відомості за заявою потерпілого ОСОБА_1 з приводу вчинення шахрайських дій ОСОБА_2 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК.

14.05.2020 до ЄРДР на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду від 08.05.2020 внесено відомості за скаргою ОСОБА_4 з приводу вчинення щодо потерпілого ОСОБА_1 протиправних дій з боку ОСОБА_2 та приватного нотаріуса ОСОБА_3 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 356 КК.

21.05.2020 до ЄРДР на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду від 18.05.2020 внесено відомості за скаргою ОСОБА_4 в інтересах потерпілого ОСОБА_1 щодо вчинення стосовно останнього протиправних дій з боку ОСОБА_2 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 356 КК.

Постановою прокурора матеріали досудових розслідувань об'єднано в одне провадження.

Відповідно до ст. 12 КК кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, є кримінальними проступками. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 49 КК особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили

минули три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років.

Як вбачається з ухвали місцевого суду, мотивуючи своє рішення про закриття кримінального провадження, суд зазначив, що під час досудового розслідування було проведено відповідні слідчі (розшукові) дії, проте, особу, що вчинила кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 190 та ст. 356 КК, встановлено не було, а тому жодній особі у цьому кримінальному провадженні не повідомлено про підозру. Цей суд урахував те, що з дня вчинення зазначених кримінальних правопорушень минуло три роки, тобто на момент прийняття рішення закінчився законодавчо встановлений строк притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190 та ст. 356 КК, а особу, що вчинила ці кримінальні правопорушення, не було встановлено, та дійшов висновку про можливість закриття кримінального провадження.

ККС не погоджується з таким висновком суду першої інстанції.

У цьому кримінальному провадженні слідчими НП виносилися постанови про закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, які було скасовано постановою прокурора та ухвалою слідчого судді місцевого суду з підстав неповноти досудового розслідування та необхідністю здійснення всіх потрібних процесуальних дій.

Враховуючи наведене, ККС вважає, що, приймаючи рішення про закриття кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 190; ст. 356 КК, суд першої інстанції допустив суперечність своїх висновків щодо підстав закриття, застосувавши норму, передбачену п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, за якою суд приймає рішення про закриття кримінального провадження у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності лише за умови, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення.

У свою чергу, апеляційний суд зазначене порушення не усунув, доводи апеляційної скарги потерпілого належним чином не перевірів, внаслідок чого ухвалив рішення, яке не відповідає вимогам статей 370, 419 КПК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.02.2023 у справі № 289/85/22 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109019008>

6.1.2. Підставою для повернення судом обвинувального акта прокурору, у тому числі у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, який направлено до суду до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих

категорій кримінальних правопорушень», є невідповідність процедури внесення цього обвинувального акта в тому порядку, що передбачений законом.

Якщо перший обвинувальний акт про вчинення особою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, було направлено до суду до моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», однак цей акт було повернуто після набрання чинності цим Законом у зв'язку зі зміною форми досудового розслідування в цьому кримінальному провадженні, то фактичне відновлення стороною обвинувачення досудового розслідування у кримінальному провадженні про вчинення кримінального проступку не відповідає вимогам кримінального процесуального законодавства

Обставини справи: прокурор 29.04.2020 звернувся до суду з обвинувальним актом за обвинуваченням ОСОБА_6 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, у межах строку досудового розслідування.

Місцевий суд 05.01.2021 повернув цей обвинувальний акт прокурору у зв'язку зі зміною форми досудового розслідування для виконання вимог п. 5 ч. 4 розд. II Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (далі – Закон).

Після повернення обвинувального акта прокурору, 27.04.2021 правоохоронним органам було доручено здійснити досудове розслідування кримінального проступку за фактом спричинення обвинуваченим ОСОБА_6 тілесних ушкоджень потерпілому ОСОБА_8. Повідомлення про підозру ОСОБА_6 було складено 16.07.2021, надалі 23.07.2021 другий обвинувальний акт надійшов до суду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд заклав кримінальне провадження щодо ОСОБА_6 за його обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК на підставі п. 10. ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає обґрунтованим рішення судів попередніх інстанцій щодо закриття цього кримінального провадження у зв'язку з закінченням строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, оскільки направлення стороною обвинувачення до місцевого суду другого обвинувального акта відбулося поза межами цього строку.

ККС звертає увагу на те, що повернення обвинувального акта не передбачає поновлення завершеного досудового розслідування (постанови ВС від 18.10.2022 у справі № 753/6486/21, від 08.11.2022 у справі № 636/336/21).

Згідно з підпунктом 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного

або виховного характеру у кримінальних провадженнях про злочини, що визначені як кримінальні проступки, які направлені до суду до набрання чинності цим Законом і не призначені на момент набрання ним чинності до судового розгляду, повертаються прокурору для внесення з урахуванням вимог Гл. 25 КПК. Метою такого повернення відповідно до положень Закону № 2617-VIII є лише внесення обвинувального акта з урахуванням процедури, визначеної Гл. 25 КПК, якою передбачено, що за встановлених у ст. 302 цього Кодексу умов прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Таким чином, підставою повернення обвинувального акта за підпунктом 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону є невідповідність процедури внесення цього обвинувального акта порядку, передбаченому законом.

Вказана позиція, а саме щодо мети повернення обвинувального акта відповідно до положень Закону, також узгоджується з висновками, які були викладені у постанові ОП від 01.11.2021 у справі № 161/7092/20 (провадження № 51-5946кмо20).

ККС встановив, що у цьому провадженні усунення недоліків попереднього обвинувального акта тривало шість місяців, що навряд чи узгоджується з обов'язком вчиняти процесуальні дії в розумний строк, як того вимагає ч. 1 ст. 28 КПК та положення Гл. 25 цього Кодексу.

Крім того, сторона обвинувачення фактично відновила досудове розслідування у провадженні щодо ОСОБА_б, але вже за кримінальний проступок, та вчинила ряд дій, а саме визначила групу прокурорів у цьому провадженні, допитала свідків, продовжила строки досудового розслідування кримінального проступку тощо, не звернувши увагу на мету повернення обвинувального акта відповідно до положень Закону.

ККС звертає увагу на те, що перший раз сторона обвинувачення звернулася з обвинувальним актом до суду із наявністю у неї додаткового часу у півтора місяці строків досудового розслідування. Між цим поновлене нею розслідування тривало більш ніж зазначений строк.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.02.2023 у справі № 543/391/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075116>

7. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування

7.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування

7.1.1. Слідчий суддя за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування не може постановити ухвалу про зобов'язання слідчого, дізнавача чи прокурора прийняти процесуальне рішення (п. 3 ч. 2 ст. 307 КПК).

У разі оскарження процесуальної дії або її нездійснення слідчий суддя має повноваження зобов'язати припинити таку дію або її здійснити, однак не має повноважень скасувати процесуальну дію, що вже відбулася. У разі оскарження процесуального рішення слідчий суддя може його скасувати, однак він не має права зобов'язати прийняти процесуальне рішення. Слідчий суддя, який зобов'язав слідчого, дізнавача чи прокурора прийняти конкретне процесуальне рішення, втручається у сферу повноважень цих осіб і фактично бере участь у діяльності сторони обвинувачення всупереч своїй ролі в провадженні (ч. 3 ст. 22 КПК).

Ухвала слідчого судді, якою зобов'язано прокурора прийняти постанову про закриття кримінального провадження щодо обвинуваченого на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, вважається такою, що прийнята поза межами повноважень слідчого судді (ст. 307 КПК), та підлягає оскарженню в апеляційному порядку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя за скаргою сторони захисту зобов'язав прокурора прийняти постанову про закриття кримінального провадження щодо ОСОБА_7 на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд заклав апеляційне провадження за апеляційною скаргою прокурора на ухвалу слідчого судді, вирішивши, що це рішення не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі прокурор вважає, що ухвала слідчого судді може бути оскаржена до апеляційної інстанції, оскільки прийняте рішення не передбачене КПК. На його думку, згідно з ч. 1 ст. 303 КПК не передбачено можливості оскаржити відмову прокурора прийняти процесуальне рішення, і слідчий суддя не має повноважень зобов'язати його прийняти рішення про закриття кримінального провадження.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що прокурор мав право на апеляційне оскарження цієї ухвали на підставі п. 17 ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 24 КПК у сукупності з положеннями ч. 5 ст. 9 КПК, а тому закриття апеляційною інстанцією провадження за скаргою сторони обвинувачення з посиланням на ст. 309 КПК є порушенням права сторони обвинувачення на оскарження і не ґрунтується на вимогах процесуального закону.

Право на апеляційне оскарження рішень слідчого судді визначається положеннями ст. 309 КПК. Відповідно до усталеної судової практики, якщо слідчий суддя прийняв рішення, яке виходить за межі його повноважень, сторона не може бути обмежена в праві на апеляцію проти такого рішення.

У цій справі слідчий суддя у резолютивній частині ухвали постановив зобов'язати прокурора вчинити процесуальну дію – прийняти постанову про закриття кримінального провадження., а в мотивувальній частині рішення слідчий суддя послався на ч. 2 ст. 307 КК Таким чином, суддя обґрунтовував свої повноваження п. 3 ч. 2 ст. 307 КПК, що передбачає повноваження

зобов'язати вчинити певну дію, вважаючи рішення прокурора процесуальною дією.

Водночас процесуальні рішення та процесуальні дії – це різні поняття. Про це, зокрема, свідчить аналіз тексту ст. 307 КК, в якій поняття «рішення» та «дії» використовуються як самостійні терміни. Відповідно до КПК «рішення» і «дія» мають самостійне значення. Рішення приймається, а дія здійснюється; дія має початок і закінчення, а рішення є одномоментним актом; до процесуальної дії може бути залучено багато учасників, а процесуальне рішення приймається лише уповноваженою особою; дії фіксуються в протоколі, а рішення оформлюється постановою. Таким чином, положення КПК не дають жодних підстав вважати процесуальне рішення одним з різновидів процесуальної дії.

Враховуючи різну правову природу «рішень» і «дій», ч. 2 ст. 307 КПК визначає різні повноваження слідчого судді у випадку їх оскарження. При оскарженні дії або нездійснення дії слідчий суддя має повноваження зобов'язати припинити дію або здійснити дію, однак не має повноважень скасувати дію, що вже відбулася. У той же час по відношенню до оскаржених рішень слідчий суддя має повноваження лише скасувати таке рішення, але не має повноважень зобов'язати прийняти рішення. Тим більше слідчий суддя не має повноважень визначати, яке саме рішення має прийняти слідчий або прокурор у конкретному випадку, оскільки таким чином суддя втрутиться в сферу повноважень цих осіб і фактично бере участь у діяльності сторони обвинувачення всупереч своїй ролі в провадженні (ч. 3 ст. 22 КПК).

Таким чином, ст. 307 КПК не надає слідчому судді повноваження своєю ухвалою зобов'язувати слідчого, дізнавача чи прокурора прийняти певне рішення під час досудового розслідування, і рішення зобов'язати прокурора закрити кримінальне провадження прийняте поза межами повноважень слідчого судді. Помилкове ототожнення слідчим суддею дії та рішення в резолютивній частині ухвали не змінює цього висновку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.02.2023 у справі № 405/680/22 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075175>

7.1.2. Ухвала слідчого судді про покладення на підозрюваного обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, у рамках раніше обраного стосовно нього запобіжного заходу у вигляді застави не підлягає апеляційному оскарженню

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя задовольнив клопотання слідчого та поклав на підозрюваного ОСОБА_7 у рамках запобіжного заходу у вигляді застави обов'язки, передбачені пунктами 1–4, 8 ч. 5 ст. 194 КПК.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження на підставі ч. 4 ст. 399 КПК, оскільки скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі захисник вказує, що покладення на підозрюваного процесуальних обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, є процесуально

можливим винятково при вирішенні питання про застосування щодо нього запобіжного заходу, однак, на момент покладення таких обов'язків на ОСОБА_7 запобіжний захід щодо нього вже було обрано раніше. На переконання захисника, постановлення слідчим суддею ухвали про покладення на ОСОБА_7 процесуальних обов'язків у рамках раніше обраного запобіжного заходу не передбачено процесуальними нормами, до яких відсилає ч. 3 ст. 309 КПК, а тому суд апеляційної інстанції не вправі був відмовити у перевірці її законності.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що оскаржувана ухвала слідчого судді місцевого суду до переліку рішень, визначених ст. 309 КПК, не належить, а тому обґрунтовано відмовив у відкритті апеляційного провадження на підставі ч. 4 ст. 399 цього Кодексу, оскільки апеляційну скаргу було подано на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Основним критерієм для відмежування ухвал слідчого судді, які підлягають окремому оскарженню в апеляційному порядку, і таких, заперечення проти яких подаються під час підготовчого провадження в суді, є пряма вказівка законодавця в нормах КПК на можливість їх самостійного оскарження.

За приписами ч. 7 ст. 194 КПК обов'язки, передбачені частинами 5 і 6 цієї статті, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 цього Кодексу. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, на який на підозрюваного, обвинуваченого були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються.

Згідно з ч. 1 ст. 200 КПК прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися в порядку, передбаченому ст. 184 цього Кодексу, до слідчого судді, суду із клопотанням про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 цього Кодексу, чи про зміну способу їх виконання.

Оскаржена захисником ухвала слідчого судді про покладення на підозрюваного ОСОБА_7 у рамках раніше обраного відносно нього запобіжного заходу у вигляді застави обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, постановлена в порядку ст. 200 КПК у межах повноважень слідчого судді, адже останній вправі як змінити/не змінювати підозрюваному запобіжний захід, так і вправі приймати рішення про скасування, зміну чи покладення на нього відповідних процесуальних обов'язків при запобіжному заході, не пов'язаному з триманням під вартою. Однак апеляційне оскарження такої ухвали слідчого судді кримінальним процесуальним законом не передбачено, вона не входить до переліку рішень, визначених у ст. 309 КПК чи інших статтях цього Кодексу, які містять пряму вказівку на можливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді.

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

8. Межі судового розгляду

8.1. Висунення додаткового обвинувачення, початок провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду

8.1.1. Прокурор має право звернутися до суду із вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням, якщо під час судового розгляду стане відомо про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, обвинувачення щодо якого не висувалося, і яке тісно зв'язане з первісним обвинуваченням, а їх окремий розгляд вбачається неможливим. Якщо суд ухвалить рішення про задоволення такого клопотання, то судовий розгляд слід відкласти на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення. Після закінчення строку, встановленого судом, судові провадження повинно розпочатися з підготовчого судового засідання

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив ОСОБА_9 за ч. 2 ст. 125; ч. 1 ст. 152 КК.

Апеляційний суд залишив цей вирок без зміни.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, зазначає, що суд не звернув уваги на порушення прав засудженого під час повідомлення йому про підозру, а саме 10.03.2020 ОСОБА_9 було повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, а вже наступного дня вручено повідомлення про завершення досудового розслідування за даним фактом, таким чином сторона захисту була позбавлена можливості збирати докази за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав безпідставними вказані доводи касаційної скарги сторони захисту.

ККС звертає увагу, що повідомлення про підозру було вручено у присутності законного представника та захисника, що не заперечується і в касаційній скарзі. При цьому захисник не зазначає, які саме права обвинуваченого були порушені.

У разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий, прокурор має право звернутись до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням (ч. 1 ст. 339 КПК).

У разі задоволення такого клопотання, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення. Після закінчення встановленого судом строку, судові провадження повинно бути розпочате з підготовчого судового засідання.

Цих вимог закону суд дотримався.

Так, кримінальне провадження щодо ОСОБА_9 надійшло до суду за обвинуваченням його за ч. 1 ст. 152 КК. У судовому засіданні 05.03.2020 прокурор подав клопотання про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням, оскільки 24.07.2019 року було відкрито кримінальне провадження за заявою потерпілої ОСОБА_6 у вчиненні ОСОБА_9 щодо неї кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, що мало місце 08.03.2019 та було тісно пов'язане із обвинуваченням його за ч. 1 ст. 152 КК. Суд урахував наведені прокурором обставини, задовольнив це клопотання, відклав розгляд кримінального провадження для підготовки захисту від додаткового обвинувачення та призначив підготовче судові засідання. Отже, порушень вимог процесуального закону та прав обвинуваченого не встановлено.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.02.2023 у справі № 591/2823/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108849815>

9. Процедура судового розгляду

9.1. Допит свідка

9.1.1. Якщо особа, яку допитують під час судового розгляду, відхиляється від обставин, що мають значення для кримінального провадження, то сторона, яка здійснює допит, або суд можуть поставити їй уточнюючі запитання. Сторона, яка здійснює допит, а також головуючий (суддя судової колегії) мають право ставити уточнюючі запитання після допиту особи

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватими і засудив ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 за ч. 4 ст. 187; пунктами 4, 6, 12 ч. 2 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційних скаргах захисники, зокрема, вказують, що апеляційний суд у своєму рішенні не спростував позицію захисту щодо того, що при допиті потерпілих і свідків колегія суддів місцевого суду, а також прокурор задавали потерпілим і свідкам обвинувачення навідні питання, чим, на його думку, істотно порушили вимоги ч. 3 ст. 23 і частин 6, 7 ст. 352 КПК, як і право засуджених на захист.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС не встановив порушень положень ст. 352 КПК у ході допиту свідків і потерпілих, про які зазначає сторона захисту.

Положення ст. 352 КПК не забороняють стороні, яка здійснює допит, і після такого допиту головуючому (членам колегії) задавати уточнюючі запитання, які дозволять правильно зрозуміти обставини повідомлені свідком (потерпілим) і виділити з них ті, які мають значення для кримінального провадження.

Очевидно, що в більшості випадків особи, які допитуються, не знайомі з тонкощами кримінального процесу і їм важко самотійно виділити із відомих їм обставин ті, що мають значення для кримінального провадження, у зв'язку з чим за відсутності певного контролю за їх допитом, він може призвести до безконтрольної тривалої розповіді і повідомлення непотрібних фактів, або навпаки, не повідомлення значущих фактів, які відомі допитуваному, але він вважає їх не важливими. Саме тому законодавець, зокрема поклав на суд обов'язок контролювати хід допиту свідків (потерпілих), щоб уникнути зайвого витрачання часу. Тому коли особа, яку допитують, у своїх показаннях відхиляється від обставин, що мають значення для кримінального провадження, то сторона яка здійснює допит, або суд можуть поставити їй, зокрема уточнююче питання, яке дозволить повернути розповідь допитуваного у напрямок відомих йому обставин, що мають значення для справи.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 27.02.2023 у справі № 200/9992/16-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109433405>

10. Судові рішення

10.1. Проголошення судового рішення

10.1.1. Якщо після виходу з нарадчої кімнати суд почав проголошувати вирок, однак під час проголошення перервався відеоконференцзв'язок з однією зі сторін чи з одним із учасників кримінального провадження з причин, що не залежали від суду, то продовження судом проголошувати вирок не є порушенням вимог кримінального процесуального законодавства

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим та засудив ОСОБА_7 за ч. 2 ст. 307 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок в частині стягнення судових втрат, в решті вирок залишивши без зміни.

У касаційній скарзі захисник, серед іншого, вказує на порушення права обвинуваченого у зв'язку з тим, що суд продовжив оголошувати вирок, незважаючи на те, що було перервано зв'язок відеоконференції зі слідчого ізолятора, де перебував обвинувачений ОСОБА_7, після чого йому не було роз'яснено прав, передбачених ч. 3 ст. 376 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав необґрунтованими ці доводи касаційної скарги захисника, однак скасував ухвалу апеляційного суду з підстав недотримання ним вимог ст. 419 КПК.

Вказівка, передбачена ч. 1 ст. 376 КПК, якою встановлено, що судові рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати, є імперативною і встановлює обов'язок проголошення судом ухваленого рішення незалежно від того, хто зі сторін чи учасників провадження фактично присутній особисто чи в режимі відеоконференції під час такого оголошення. Разом з цим, суд повинен сприяти і створювати умови для сторін чи учасників провадження, які виявили бажання бути присутніми під час оголошення рішення, для такої можливості, зокрема й в режимі відеоконференції.

На виконання зазначених приписів суд після виходу з нарадчої кімнати у судовому засіданні негайно проголосив вирок. Всім учасникам провадження була забезпечена можливість бути присутніми особисто чи в режимі відеоконференції при оголошенні вироку, тобто всі охочі були запрошені до зали судових засідань й з усіма бажаними був встановлений відеоконференцв'язок.

Отже, продовження судом оголошувати вирок за умови переривання в ході такого оголошення з незалежних від суду причин відеоконференцв'язку з однією зі сторін чи учасників провадження не може розглядатися як істотне порушення судом вимог КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.02.2023 у справі № 135/1003/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930824>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

11. Провадження в суді апеляційної інстанції

11.1. Поновлення строку на апеляційне оскарження

11.1.1. Якщо в судовому засіданні під час оголошення резолютивної частини рішення була присутня сторона захисту, однак у день проголошення повного тексту цього рішення ця сторона не з'явилася, не будучи позбавленою можливості отримати судові рішення після проголошення його повного тексту в порядку ч. 6 ст. 376 КПК, то суд не зобов'язаний направляти стороні захисту копію судового рішення в порядку ч. 7 ст. 376 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив у задоволенні клопотання захисника в інтересах ОСОБА_7 про скасування арешту та повернення речових доказів, а саме грошових коштів, у кримінальному провадженні.

Апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання захисника про поновлення строку апеляційного оскарження цієї ухвали.

Суд апеляційної інстанції, приймаючи таке рішення, виходив із того, що з матеріалів справи та журналу судового засідання вбачається, що 27.04.2022 під час судового розгляду клопотання про скасування арешту обвинувачений

ОСОБА_7 та його захисник були присутні. При цьому суддею було оголошено резолютивну частину рішення, учасникам процесу роз'яснено порядок та строки апеляційного оскарження, а також і те, що повний текст судового рішення буде складено та проголошено 28.04.2022. Відповідно до штемпеля вхідної кореспонденції апеляційного суду апеляційна скарга захисника, разом з клопотанням про поновлення строку, до суду надійшла 23.05.2022. Відповідно до даних поштового конверту та трекінгу, апеляційна скарга була подана до установи зв'язку 15.05.2022, поза межами строку апеляційного оскарження. Водночас суд апеляційної інстанції зазначив, що в матеріалах справи відсутні заяви чи клопотання захисту про отримання повного тексту судового рішення.

З приводу посилання захисника на відсутність повного тексту ухвали, що оскаржується, в ЄДРСР та неознайомлення з мотивами суду, суд апеляційної інстанції послався на те, що ця обставина не перешкодила захиснику скласти повний та змістовний текст апеляційної скарги 15.05.2022, поза межами строку на апеляційного оскарження.

Водночас суд апеляційної інстанції зазначив, що з огляду на тривалість проміжку часу між отриманням апелянтом відомостей про рішення, що оскаржується, його зміст, та фактичним поданням апеляційної скарги, її не можна вважати поданою без невиправданої затримки.

За таких обставин суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що наведені адвокатом причини пропуску строку оскарження ухвали слідчого судді не можна визнати поважними, а тому обґрунтовано повернув їй апеляційну скаргу.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погоджується з висновком апеляційного суду про те, що наведені захисником підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції не містять достатніх та необхідних доказів поважності пропуску строку апеляційного оскарження.

З матеріалів провадження вбачається, що в судовому засіданні 27.04.2022 сторона захисту була присутня. На день проголошення повного тексту судового рішення, яке відбулося наступного дня 28.04.2022 (а не 29.04.2022, як про це зазначає у касаційній скарзі захисник) сторона захисту не з'явилася.

Разом з тим, будучи обізнаною про прийняття рішення місцевим судом 27.04.2022, апеляційну скаргу захисник подала лише 15.05.2022, тобто з пропуском строку на апеляційне оскарження.

Згідно з ЄДРСР ухвала місцевого суду 27.04.2022 була надіслана судом до ЄДРСР 28.04.2022, зареєстрована 29.04.2022, оприлюднена 02.05.2022. Цим спростовуються доводи захисника стосовно того, що оскаржуване нею судове рішення, що оскаржується, відсутнє у ЄДРСР.

З урахуванням наведеного та того, що сторона захисту була присутня під час судового розгляду 27.04.2022, у суду був відсутній обов'язок направляти їй копію судового рішення у порядку ч. 7 ст. 376 КПК. Дані про те, що захисник була позбавлена можливості отримати судове рішення після проголошення його повного тексту у порядку ч. 6 ст. 376 КПК відсутні. Проте апеляційну скаргу

подано стороною захисту поза межами 7-денного строку встановленого КПК навіть після оприлюднення рішення в ЄДРСР 02.05.2022.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.02.2023 у справі № 204/435/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109019024>

11.2. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова у відкритті провадження

11.2.1. Постановлення суддею апеляційного суду, який розглядав справу на підставі розпорядження Голови Верховного Суду про зміну територіальної підсудності в умовах воєнного стану, ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження, судовий розгляд якого здійснювався в порядку ч. 3 ст. 349 КПК, а апелянт оскаржував фактичні обставини справи після того, як попередній суд до зміни підсудності відкрив апеляційне провадження, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Питання про відкриття чи відмову у відкритті провадження вирішується суддею одноособово без проведення судового засідання та повідомлення сторін про розгляд цього питання

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: Харківський районний суд Харківської області вироком від 29.07.2021 визнав винуватим і засудив ОСОБА_7 за ч. 1 ст. 258-3, ч. 1 ст. 263 КК. Судовий розгляд щодо ОСОБА_7 було проведено у порядку, передбаченому ч. 3 ст. 349 КПК, оскільки у судовому засіданні засуджений у повному обсязі визнав свою вину у вчиненні інкримінованих йому кримінальних правопорушень і дав показання про обставини, час та місце їх вчинення. Водночас захисник також не оспорювала фактичні обставини справи. При цьому суд роз'яснив обвинуваченому та іншим учасникам судового провадження положення ч. 3 ст. 349 КПК про те, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оспорювати фактичні обставини провадження у апеляційному порядку. Місцевий суд також зазначив, що у суду не виникло сумнівів у добровільності позицій сторін.

Харківський апеляційний суд ухвалою від 20.01.2022 відкрив апеляційне провадження за апеляційною скаргою захисника на вирок Харківського районного суду Харківської області від 29.07.2021, а кримінальне провадження призначив до судового розгляду в Харківському апеляційному суді на 02.06.2022. В ухвалі про відкриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції зазначив, що, перевіряючи апеляційну скаргу захисника, констатував, що ця скарга відповідає вимогам ст. 396 КПК та водночас суд не встановив будь-яких перешкод для відкриття апеляційного провадження.

На підставі розпорядження Голови ВС від 25.03.2022 № 14/0/9-2 про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану (окремі суди Сумської, Харківської областей), враховуючи неможливість Харківського

апеляційного суду здійснювати правосуддя під час воєнного стану, це кримінальне провадження було передано до Полтавського апеляційного суду.

Полтавський апеляційний суд ухвалою від 06.05.2022 відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника на вирок Харківського районного суду Харківської області від 29.07.2021. Своє рішення суд апеляційної інстанції мотивував тим, що вирок місцевого суду стороною захисту було оскаржене в апеляційному порядку з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду і дослідження яких було визнано судом недоцільним відповідно до положень ч. 3 ст. 349 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу Полтавського апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що постановлення ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження не свідчать про наявність таких порушень КПК, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення.

З апеляційної скарги захисника ОСОБА_6 вбачається, що захисник оскаржувала фактичні обставини, які її підзахисним та нею не оспорювалися під час розгляду кримінального провадження судом першої інстанції.

З урахуванням наведеного убачається, що під час ухвалення рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою захисника ОСОБА_6 суддя Полтавського апеляційного суду керувався положеннями ч. 4 ст. 399 КПК, згідно з якими суддя-доповідач відмовляє у відкритті провадження лише якщо апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, або судові рішення оскаржене виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим згідно з положеннями ст. 394 цього Кодексу. Суддя Полтавського апеляційного суду залишив поза увагою, що рішення про відкриття апеляційного провадження за апеляційними скаргами вже було прийняте суддею Харківського апеляційного суду.

У касаційній скарзі захисник посилається також на те, що про час та дату судового засідання у Полтавському апеляційному суді не було повідомлено ані її (захисника), ані засудженого ОСОБА_7, хоча всі адреси, номери телефонів були зазначені в апеляційних скаргах. Проте відповідно до статей 398, 399 КПК питання про відкриття чи відмову у відкритті провадження вирішується суддею одноособово, без проведення судового засідання.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.02.2023 у справі № 953/9892/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303238>

11.3. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги

11.3.1. Апеляційний суд за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції має право вчинити лише одну з дій, передбачену ч. 1 ст. 407 КПК. Ухвалення апеляційним судом за результатами

розгляду одного обвинувального вироку двох рішень, одним із яких скасовано вирок суду першої інстанції, а другим – залишено його без зміни, не відповідає вимогам кримінального процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком від 29.12.2015 визнав винуватою та засудив ОСОБА_6 за частинами 1, 3, 4 ст. 358; частинами 2, 3 ст. 190 КК, звільнивши її від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК.

Апеляційний суд ухвалою від 18.09.2017 скасував цей вирок у частині вирішення цивільних позовів потерпілих та призначив новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства. У решті вирок залишив без зміни.

Постановою ККС від 23.01.2019 скасовано цю ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції у зв'язку неправильним застосуванням положень ст. 75 КК.

Під час повторного апеляційного розгляду цього кримінального провадження засудженою ОСОБА_6 подано заяву, в якій вона просила звільнити її від кримінальної відповідальності за частинами 1, 3, 4 ст. 358; ч. 2 ст. 190 КК та закрити кримінальне провадження в цій частині у зв'язку із закінченням строків давності, встановлених ст. 49 КК.

Апеляційний суд ухвалою від 10.06.2021 скасував вирок суду першої інстанції від 29.12.2015 у частині засудження ОСОБА_6 за частинами 1, 3, 4 ст. 358; та ч. 2 ст. 190 КК та звільнив її від кримінальної відповідальності за вказані кримінальні правопорушення й кримінальне провадження в цій частині заклав на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК. Колегія суддів апеляційного суду дійшла висновку, що таке звільнення є обов'язковим та безумовним, а відповідне питання потребує невідкладного вирішення. Апеляційний суд ухвалою від 17.02.2022 той самий вирок місцевого суду залишив без зміни в частині доведеності винуватості, кваліфікації дій засудженої та призначення покарання і скасував його лише в частині цивільних позовів потерпілих та призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановлено, що апеляційним судом допущено істотні порушення вимог кримінального процесуального закону та не дотримано принципу правової визначеності при ухваленні двох рішень за наслідками апеляційного розгляду цього кримінального провадження.

Логіко-граматичне тлумачення статей 370, 404, частини 1 ст. 407 та статей 418, 419 КПК, які регулюють провадження в суді апеляційної інстанції, свідчить про те, що за загальним правилом за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції апеляційний суд щодо обвинуваченого має право вчинити лише одну з дій, передбачених ч. 1 ст. 407 КПК.

Отже, замість одного остаточного рішення за результатами апеляційного розгляду, апеляційний суд водночас ухвалив два рішення, які пов'язані між собою, втім є взаємовиключними. Ці рішення стосуються одного обсягу обвинувачення та одного обвинувального вироку, проте апеляційний суд одним рішенням скасував цей вирок, а другим – залишив його без зміни. Така позиція не тільки не відповідає вимогам кримінального процесуального закону, але й суперечить принципу правової визначеності, як складової верховенства права та вказує на незаконність рішень апеляційного суду за результатами апеляційного розгляду кримінального провадження щодо ОСОБА_6.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.02.2023 у справі № 522/22094/14-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046291>

11.4. Судові рішення суду апеляційної інстанції

11.4.1. Питання, що впливають із розгляду справи, у тому числі й щодо зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання, мають вирішуватися апеляційним судом при постановленні ухвали. Прийняття апеляційним судом двох ухвал про зарахування різних періодів попереднього ув'язнення у строк відбування покарання у виді позбавлення волі не відповідає вимогам КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватими і засудив ОСОБА_8 за пунктами 4, 6, 9, 12 ч. 2 ст. 115; ч. 4 ст. 187; ч. 3 ст. 15 – ч. 4 ст. 190 КК.

Апеляційний суд змінив вирок щодо ОСОБА_8, пом'якшивши йому покарання за пунктами 4, 6, 9, 12 ч. 2 ст. 115 КК. На підставі ч. 5 ст. 72 КК (в ред. Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання») суд зарахував у строк покарання строк попереднього ув'язнення з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі ОСОБА_8.

Після постановлення цієї ухвали апеляційний суд виявив, що кілька періодів попереднього ув'язнення не було зараховано, поновив розгляд і виніс у той же день ще одну ухвалу, виправивши цей недолік та зарахувавши ОСОБА_8 у строк покарання період тримання під вартою у зв'язку з виконанням вироку, і звільнив його з-під варти в залі суду у зв'язку з повним відбуттям покарання.

У касаційній скарзі прокурор, серед іншого, звертає увагу, що за результатами розгляду апеляційних скарг апеляційним судом було винесено дві ухвали, що є істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що апеляційний суд, хоча і не дотримався формальних вимог процесуального закону, але прийняв по суті

правильне рішення, попередивши значну шкоду, яка була б завдана безпідставним утриманням засудженого в місцях позбавлення волі.

Всі питання, що впливають з розгляду справи, у тому числі й питання зарахування строку попереднього ув'язнення до строку покарання, мають бути вирішені судом при постановленні ухвали. Тому прийняття двох ухвал апеляційним судом про зарахування різних періодів попереднього ув'язнення у строк відбування покарання у виді позбавлення волі не відповідає таким вимогам.

У той же час ККС бере до уваги ту обставину, що зарахування періодів попереднього ув'язнення, що не були враховані в попередній ухвалі суду, призвело до звільнення засудженого в залі суду. Таким чином, у разі, якщо б апеляційний суд не виправив негайно допущену ним помилку, засуджений продовжив би безпідставно перебувати в місцях ув'язнення весь час, поки ця помилка не була б виправлена судом вищої інстанції.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.02.2023 у справі № 1-3/12-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930726>

V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

12. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру

12.1. Судовий розгляд

12.1.1. Судовий розгляд клопотання сторони обвинувачення про застосування до особи примусових заходів медичного характеру лише на підставі позиції законного представника та захисника особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, які не заперечували фактичні обставини й погодилися з недоцільністю їх повного дослідження, є фактичним розглядом цього клопотання у спрощеному порядку, що може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону

Обставини справи: суд першої інстанції встановив, що ОСОБА_10, перебуваючи в стані неосудності, із застосуванням пістолета щільно впритул здійснила постріл у ліву лобно-скроневу ділянку голови свого чоловіка ОСОБА_11, чим заподіяла останньому смертельне одиночне вогнепальне сліпе кульове поранення голови.

Надалі ОСОБА_10 здійснила не менше двох пострілів із пістолета та револьвера у ліву ділянку грудної клітки своєї малолітньої дочки ОСОБА_12, чим спричинила останній легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я.

Слідчий, за погодженням із прокурором, звернувся до місцевого суду із клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру

щодо ОСОБА_10, в якому йшлося про те, що остання вчинила в стані неосудності суспільно небезпечні діяння, що містять ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115; ч. 2 ст. 15 – пунктами 2, 13 ч. 2 ст. 115 КК.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: Місцевий суд, за результатами розгляду вказаного клопотання, дійшов висновку про необхідність кримінально-правової оцінки дій ОСОБА_10 як суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК, тобто протиправне заподіяння смерті іншій людині (вбивство) – щодо вбитого чоловіка, а також за ч. 2 ст. 125 КК, а саме легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я – щодо доньки. Такі свої висновки місцевий суд обґрунтував тим, що стан неосудності ОСОБА_10, в якому вона перебувала на момент вчинення інкримінованих дій, виключає можливість кваліфікації діяння останньої за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 – пунктами 2, 13 ч. 2 ст. 115 КК, з огляду на те, що замах на злочин може бути вчинено лише з прямим умислом, коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння.

Місцевий суд застосував до ОСОБА_10 примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом.

Апеляційний суд скасував ухвалу місцевого суду та застосував до ОСОБА_10 примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги зі звичайним наглядом. В решті залишено без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі представники потерпілого, серед іншого, вказують про невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення, про неправильну кримінально-правову оцінку дій ОСОБА_10 за ч. 2 ст. 125 КК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що судами попередніх інстанцій допущено неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, істотне порушення вимог кримінального процесуального закону та зроблено необґрунтований висновок щодо кримінально-правової оцінки дій ОСОБА_10 за епізодом щодо доньки саме за ч. 2 ст. 125 КК.

ККС наголошує, що у цьому провадженні до ОСОБА_10, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, не застосовувалось будь-яке покарання. Мало місце застосування судом примусових заходів медичного характеру, які покаранням не є. Такі заходи застосовуються з метою лікування неосудної особи.

Висновок судів попередніх інстанцій щодо кримінально-правової оцінки дій ОСОБА_10 за ч. 2 ст. 125 КК є неправильним застосування положень кримінального закону та суперечить практиці ВС, зокрема висновку щодо

застосування норми права, який міститься у постанові ОП від 16.01.2023 року у справі № 761/37225/20.

Зі змісту ухвали суду першої інстанції вбачається, що цей суд урахував позицію законного представника та захисника ОСОБА_10, які не заперечували фактичні обставини та погодилися із недоцільністю їх повного дослідження, і фактично здійснив судовий розгляд клопотання сторони обвинувачення щодо ОСОБА_10 у спрощеному порядку. Проте кримінальний процесуальний закон дозволяє будь-які спрощення під час судового розгляду лише у тому разі, якщо учасники судового розгляду, передусім обвинувачений, не оспорюють фактичних обставин вчиненого. Вочевидь така процедура незастосовна щодо неосудних осіб. Застосування спрощених підходів у поєднанні зі зміною кримінально-правової оцінки дій неосудної особи судом без дослідження доказів у цьому провадженні є неприпустимим.

З системного аналізу КПК слідує, що законодавець покладає на суд обов'язок під час розгляду клопотання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру, ураховуючи те, що така особа є неосудною і не усвідомлює свої дії та події, що відбуваються з нею, здійснити повне та всебічне дослідження матеріалів, якими обґрунтовується дане клопотання, а також на підставі такого дослідження встановити усі обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.02.2023 у справі № 570/816/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930531>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за лютий 2023 року / Упоряд.: заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, відділ аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи. Київ, 2023. – 68 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua